

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Magdalena Muffová

Terénní sociální práce v rodině jako prevence
sociálního osíření

Social-fieldwork en famille as a prevention of a social
orphanhood.

Praha 2009

vedoucí práce: PhDr. Jitka Lorenzová, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Jitce Lorenzové Ph.D. za metodické i odborné rady a všem odborníkům z praxe, se kterými jsem se setkala a kteří mi poskytli informace potřebné k sepsání této práce.

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze 14. 12. 2009

Magdalena Muffová

Anotace:

Sociální osiření je v dnešní moderní společnosti rozšířeným problémem, a spolu s faktickým osiřením je jedním z nejzávažnějších důvodů citové deprivace dětí. Terénní sociální práce přímo v rodinách je nejvhodnější forma prevence vzniku tohoto jevu. Protože terminologie není jednotná, nejprve tato práce definuje pojmy tak, aby bylo jednoznačné, které jevy popisuje. Dále práce porovnává aktuální situaci v České republice a Spolkové republice Německo. Popisuje právní úpravu a úřady zabývající se tímto problémem. Podrobněji se zabývá metodami, které se při prevenci sociálního osiření používají. Nechybí ani příklady dobré praxe jak z ČR, např. program „Teta u nás doma aneb laskavá teta v rodině“, tak ze SRN program „Silní rodiče – silné děti“. Snaží se upozornit na výhody a nedostatky obou porovnávaných systémů. Na závěr vyhodnocuje oba systémy a vybírá z německého systému ty body, které by mohli obohatit prevenci sociálního osiření v České republice.

Annotation:

The social orphanhood is a wide-spread problem in our modern society and together with the factual orphanhood is one of the most severe reason of the emotional deprivation of children. Social field-work directly with families is most suitable form of social orphanhood prevention. Because the terminology is not unified, definition of the notions is presented to be sure what each notion describes. This thesis compares actual situation in Czech republic and Germany. Further describes legal regulations and state offices dealing with this problem. Describes used methods of social orphanhood prevention. There is not missing examples of good practice from CR, e.g. program “Aunt at home, kind Aunt in the family” as well as from Germany e.g. program “strong parents – strong kinds”. The thesis tries to draw attention to advantages and disadvantages of both systems. Conclusion evaluates both systems and picks some points from Germany system, which can improve social orphanhood prevention in Czech Republic.

Klíčová slova:

Sociální osiření, terénní sociální práce, sanace rodiny, Jugendamt, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, prevence, plánování pomoci

Key words:

Social orphanhood, social fieldwork, family sanitation, Jugendamt, department of social and legal kids protection, prevention, help planning

1	<u>ÚVOD</u>	<u>9</u>
2	<u>TERMINOLOGIE</u>	<u>10</u>
2.1	SOCIÁLNÍ OSIŘENÍ	10
2.2	DEFINICE POJMU PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ	11
2.3	TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE, SOCIÁLNÍ PRÁCE A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	12
2.4	DÍTĚ A MLADÝ DOSPĚLÍ	14
2.5	OHROŽENÉ DÍTĚ	14
3	<u>AKTUÁLNÍ SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE S PŘIHLÉDNUTÍM K PROBLEMATICE PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ</u>	<u>15</u>
3.1	PODOBA SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ V ČR	17
3.2	ROLE ODDĚLENÍ SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ NEJEN V PREVENCI SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ	18
3.3	PRACOVNÍCI OSPOD	18
3.3.1	ROLE VEDOUcíHO ODDĚLENÍ OSPOD	19
3.3.2	ÚKOLY REFERENTŮ	19
3.3.3	ÚKOLY KURÁTORŮ PRO MLÁDEŽ	22
3.3.4	TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE VYKONÁVANÁ PRACOVNÍKY OSPOD	23
3.3.5	PŘEDBĚŽNÉ OPATŘENÍ	24
3.3.6	RODIČOVSKÁ PRÁVA A POVINNOSTI	25
3.3.7	SLUŽBY POSKYTOVANÉ RODINĚ - PREVENTIVNÍ A NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ VYUŽÍVAJÍCÍ SE K PREVENCI SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ	26
3.3.8	SOCIÁLNÍ SLUŽBY JAKO DŮLEŽITÝ PARTNER V PREVENCI SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ	28
3.4	STŘEP O.S.	30
3.4.1	PROJEKTY STŘEPU	31
4	<u>PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ VE SPOLKOVÉ REPUBLICE NĚMECKO</u>	<u>34</u>
4.1	PODOBA NĚMECKÉHO SYSTÉMU S PŘIHLÉDNUTÍM K PROBLEMATICE PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ	34
4.2	ZÁKONNÁ USTANOVENÍ VZTAHUJÍCÍ SE K OCHRANĚ DĚTÍ A POSKYTOVÁNÍ POMOCI ZE STANU STÁTNÍCH I NESTÁTNÍCH ORGANIZACÍ	35
4.3	ZÁKONEM STANOVENÉ NABÍDKY POMOCI	38
4.3.1	VÝCHOVNÉ A RODINNÉ PORADENSTVÍ (ERZIEHUNGS- UND FAMILIENBERATUNG)	38

4.3.2	SOCIÁLNÍ SKUPINOVÁ PRÁCE PRO DĚTI A MLADISTVÉ (SOZIALE GRUPPENARBEIT FÜR KINDER UND JUGENDLICHEN)	38
4.3.3	PŮSOBNÍ VÝCHOVNÉHO ZÁSTUPCE - OPATROVNÍKA (ERZIEHUNGBEISTANDSCHAFT)	38
4.3.4	SOCIÁLNĚPEDAGOGICKÁ POMOC RODINĚ (SOZIALPÄDAGOGISCHE FAMILIENHILFE)	39
4.3.5	DENNÍ SKUPINY (TAGESGRUPPEN).....	39
4.3.6	VÝCHOVA VE POBYTOVÉM ZAŘÍZENÍ NEBO JINÉ FORMY BYDLENÍ S OPATŘENÍM. (HEIMERZIEHUNG, SONSTIGE BETREUTE WOHNFORM)	39
4.3.7	INTENZIVNÍ SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÉ INDIVIDUÁLNÍ ZAOPATŘENÍ (INTENSIVE SOZIALPÄDAGOGISCHE EINZELBETREUUNG).....	39
4.4	JUGENDAMT	40
4.5	DIAKONIE JAKO PŘÍKLAD NESTÁTNÍ ORGANIZACE PODÍLEJÍCÍ SE NA PREVENCI SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ.....	41
5	<u>METODY PRÁCE POUŽÍVANÉ V RÁMCI PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ</u>	43
5.1	SANACE RODINY.....	43
5.1.1	PORADENSKÝ ROZHOVOR A JINÉ KOMUNIKAČNÍ TECHNIKY	45
5.1.2	INDIVIDUÁLNÍ PLÁNOVÁNÍ.....	49
5.1.3	DOPROVÁZENÍ RODIN JAKO PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ.....	52
5.1.4	PŘÍPADOVÁ KONFERENCE V PREVENCI SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ.....	53
5.2	SPOLUPRÁCE A PLÁNOVÁNÍ POMOCI DLE §36 KJHG	54
5.3	EFEKTIVITA SANACE RODINY	55
6	<u>PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE</u>	57
6.1	PROJEKT „TETA U NÁS DOMA ANEB LASKAVÁ TETA V RODINĚ“ JAKO TERÉNNÍ PROGRAM PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ	57
6.2	STŘEP O.S.....	59
6.2.1	PŘÍKLAD PRVNÍ	59
6.2.2	PŘÍKLAD DRUHÝ	60
6.3	PROGRAM SILNÍ RODIČE – SILNÉ DĚTI (STARKE ELTERN - STARKE KINDER)	61
6.3.1	HISTORIE	61
6.3.2	ZÁKLADNÍ STRUKTURA KURZŮ	62
6.3.3	OBSAH, METODY A DÉLKA KURZU	63
6.4	VARIANTY PROGRAMU	65
6.4.1	SILNÍ RODIČE – SILNÉ DĚTI – PRAKTICKY.....	66
6.4.2	MATERIÁLY „SILNÍ RODIČE – SILNÉ DĚTI – PRAKTICKY“	67

6.4.3	FAKTORY ÚSPĚCHU KURZU A PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE.....	68
6.4.4	ZHODNOCENÍ.....	69
7	<u>ZÁVĚR.....</u>	71
7.1	SROVNÁNÍ.....	71
7.2	DOPORUČENÍ PRO INSPIRACI ČESKÉ REPUBLIKY V OBLASTI PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI A PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ	73
7.3	DOSLOV	74
8	<u>LITERATURA.....</u>	75
9	<u>PŘÍLOHY</u>	78
9.1	PŘÍKLAD Z PRACOVNÍHO SEŠITU PROGRAMU SILNÍ RODIČE - SILNÉ DĚTI - PRAKTICKY	78
9.2	FORMULÁŘE PRO PLÁNOVÁNÍ POMOCI.....	82
9.2.....		84

1 ÚVOD

Sociální osiření je v dnešní moderní společnosti rozšířeným problémem, a spolu s faktickým osiřením je jedním z nejzávažnějších důvodů citové deprivace dětí. Nejvhodnější forma prevence vzniku tohoto jevu je terénní sociální práce přímo v rodinách. Nejúčinnější strategií terénní sociální práce je aktivní zapojení všech členů rodiny do řešení její obtížné, někdy přímo krizové situace. Celá práce se bude pohybovat na poli sociálně právní ochrany dětí. Každé dítě má dle mezinárodních úmluv nárok na zvláštní ochranu pro svou nevyzrálou a zranitelnou funkční rodinu. Funkční rodina je nejpřirozenější prostředí pro zdravý vývoj dítěte, které tuto ochranu poskytuje. Nejvyšším zájmem každé společnosti by mělo být poskytnout pomoc rodinám, které některou ze svých funkcí ztratili tak, aby došlo k obnovení všech funkcí.

Naprostá většina rodičů své děti velice miluje a nemá v úmyslu své dítě zanedbávat, týrat či jinak poškozovat. Všichni rodiče, až na velice vzácné výjimky, se snaží poskytnout svým potomkům bezpečné a příjemné dětství. Tato snaha je však omezena znalostmi, zkušenostmi, schopnostmi rodičů a aktuální psycho-socio-ekonomickou situací, ve které se rodiče nacházejí. Pro všechny tyto důvody nemusí z objektivního pohledu vyznívat péče rodičů o děti vůbec uspokojivě. To však není a nesmí být důvod k tomu, aby rodiče byli označováni jako špatní a nekompetentní a aby jim byly děti odebrány z péče. Je to obrovský úkol, který stojí před celou společností a před všemi pomáhajícími pracovníky. Úkol, který má za cíl pomoci rodičům a dětem tvořit společně šťastnou a harmonickou rodinu.

Cílem práce je předložit podobu současné legislativní úpravy, ale také každodenní praxe v oblasti prevence sociálního osiření v České republice a Spolkové republice Německo. Jedná se o práci komparativní, proto se zaměřuje na srovnání obou systémů, uvedení příkladů dobré praxe a vyvození doporučení, která by mohla být pro Česko inspirativní.

Pro vypracování předkládaného textu jsem použila především analyticko – deskriptivní metodu práce, dále metodu komparativní a explorativní. Během jeho přípravy jsem se osobně setkala s celou řadou odborníků a to jak u nás tak v Německu a jejich názory a zkušenosti jsem využila při tvorbě této práce.

2 TERMINOLOGIE

2.1 Sociální osiření

Sociální osiření je termín, který je užíván v celé řadě odlišných případů. Je možné mluvit o něm v souvislosti s neúplnými rodinami, kdy po rozvodu (či rozchodu, pokud rodiče nebyli sezdáni) odchází jeden z rodičů z rodiny. Často se stává, že tento rodič přestává mít o svého potomka zájem, přeruší s ním jakékoliv styky a jejich vzájemný vztah se v lepším případě redukuje pouze na placení výživného. V takové situaci můžeme říci, že ze sociálního hlediska se dítě stalo polosirotkem. Má sice svého biologického rodiče, ale není mezi nimi žádný blízký, emocionální vztah, který je charakteristický pro rodiče a děti. Děti však mají ještě druhého rodiče a také širší příbuzenstvo. S těmito lidmi dítě vstupuje do běžné interakce, má k nim intimní citový vztah pro rodinu charakteristický a má tedy možnost se vyvíjet v přirozeném rodinném prostředí.

Dále se v literatuře považují za sociálně osiřelé děti, jejichž rodiče dlouhodobě pracují mimo místo jejich společného bydliště. Typicky se jedná o rodiče, jež jsou zaměstnáni v zahraničí, ke svému dítěti chovají citový vztah, ze svých příjmů ho finančně podporují, ale nejsou přítomni a nejsou tedy každodenními vychovateli. Děti zpravidla vychovává druhý z rodičů, nebo jiný blízký příbuzný, pracují-li v zahraničí oba rodiče. Obdobně jako u dětí z neúplných rodin i tyto děti mají blízký vztah se svým vychovatelem, který je navíc obvykle i jejich příbuzným (babička, teta,...). Zároveň vědí i o svých biologických rodičích, a i k nim mohou mít citový vztah, i když velmi pravděpodobně nebude tak hluboký, jako v běžné funkční rodině, nebo bude značně idealizovaný, nereálný. V souvislosti s tímto pojmáním sociálního osiření je třeba si uvědomit hlubší souvislosti práce rodiče v zahraničí. Zejména zde hraje roli věk dítěte, ve kterém rodič odjíždí a jaká je délka pobytu mimo rodinu. Dále jak často přijíždí rodič na návštěvy, nebo je-li možné, aby rodina navštívila rodiče v zahraničí. Čím mladší dítě bude a čím delší pobyt a omezenější kontakt mezi rodičem a dítětem, tím pravděpodobněji dojde v výše popsanému typu sociálního osiření. Tato situace nastává zejména v zemích ekonomicky méně rozvinutých, kde mají rodiče malou možnost dostatečně finančně zabezpečit rodinu, nebo i jiných státech, pokud práce v zahraničí znamená významné zvýšení socioekonomické úrovně rodiny.

V předkládané práci se zaměřuji na třetí velkou skupinu, a tou jsou děti umístěné v ústavní péči. Naprostá většina dětí (cca 98%), které jsou u nás umístěny v ústavní péči, má alespoň jednoho žijícího rodiče (Bubleová, Kovařík, 2002-2008). Nejsou tedy faktickými sirotky, ale protože jejich rodiče se neumějí, nemohou nebo nechtějí o své dítě starat, označují se jako sociálně osiřelé.

Jediné definování termínu sociálního osiření je možné dohledat v komentáři zákona o rodině, kde je popsán v souvislosti s potřebou institutu osvojení: „Přesto má v naší společnosti institut osvojení své opodstatnění. Stále v ní totiž existují nezletilé děti, kterým buď rodiče zemřeli (tzv. přirozené osiření), anebo jimž se z nejrůznějších důvodů, ať objektivních či subjektivních, v jejich pokrevní rodině řádná rodičovská výchova a péče nedostávají, takže přirozený pokrevní vztah mezi rodiči a dětmi přestává plnit své individuální a společenské poslání (tzv. sociální osiření).“ (Hrušáková, 1998, s.207)

Pro potřeby této práce vymezme termín následovně: Sociální osiření je stav, kdy mezi rodičem a dítětem přestává být úzká a intimní vazba specifická právě pro tento vztah, navzájem o sobě sice vědí, ale necítí žádné silné emoce vůči sobě navzájem. Odborníci uvádí, že k tomuto dochází přibližně po roce pobytu dítěte mimo rodinu (př.:PhDr. Božena Lánová DDU Liberec)

Je třeba uvést, že termín sociální osiření (soziale Verwaisung) se v Německu nepoužívá a ani pracovníci braniborského ministerstva pro mládež (Ministerium pro Bildung, Jugend und Sport des Landes Brandenburg) zcela přesně nevěděli, co by měl obsahovat a zahrnovat. Lépe srozumitelný byl všem odborníkům termín sociální osamění (sociale Vereinsamung), který v německém prostředí v podstatě naplňuje význam výše definovaného sociálního osiření.

2.2 Definice pojmu prevence sociálního osiření

„Prevence sociálního osiření je nová metoda, která vychází ze zahraničních zkušeností, jejímž cílem je pravidelná, systematická a dlouhodobá péče v rodinách, kde rodiče nedovedou, neumějí nebo nechtějí zvládat péči o své děti. Smyslem této prevence je pravidelnou, systematickou a dlouhodobou prací v ohrožených rodinách podpořit rodiče ve zkvalitnění rodičovské péče nejen v raném věku dítěte, a včas zachytit eventuální vrozené či vývojové odlišnosti dítěte. Prevence sociálního osiření, předcházení zanedbávání a zneužívání

děti a jeho následného umístění mimo rodinu. Představuje tak kromě jiného podporu a zrovnoprávnění šancí dětí z minoritních a ohrožených skupin. Celá myšlenka vychází z faktu, že je jednodušší, levnější a ve svém důsledku efektivnější pro celou společnost podpořit různým způsobem ohrožené rodiny a rodiče dříve, než dojde k situaci, která si vyžádá odebrání dítěte z rodiny.“ (Středisko náhradní rodinné péče, 2004)

2.3 Terénní sociální práce, sociální práce a sociální pedagogika

Podívejme se nyní hlouběji na význam a užívání termínů sociální pedagogika a sociální práce. Obě svébytné disciplíny se v práci s ohroženými rodinami doplňují a do značné míry také překrývají. Vzhledem k tomu, že se jedná o práci komparativní, sleduji touto podkapitolou záměr ujasnit obsah a užívání těchto termínů v obou porovnávaných zemích.

Matoušek (2008, s. 229) definuje pojem terénní sociální práce takto: „Sociální práce s rizikovými jednotlivci nebo skupinami vykonávaná v přirozeném prostředí klientely sociálních pracovníků. Součástí terénní sociální práce jsou: depistáž, navazování kontaktů, poskytování sociální pomoci, mapování lokality včetně sběru, analýzy a sumarizace poznaných informací o příčinách, charakteru a intenzitě nepříznivé sociální situace cílové skupiny. V optimálním případě může terénní sociální práce ovlivnit rizikové chování, respektive životní styl, klientů. Cílem terénní sociální práce bývá i napojení klientů na jiné specializované služby.“

Považuji za důležité upozornit na skutečnost rozdílného označování v Německu a u nás. Zatímco v našich podmínkách je stále ještě patrná terminologická nejednotnost, kdy mluvit o sociální práci a kdy o práci sociálně pedagogické, zda sociální práci vykonává sociální pracovník, nebo sociální pedagog, tak u našich západních sousedů je situace výrazně jasnější. V Německu je veškerá péče a podpora směřující k rodině a dítěti označovaná jako sociálně pedagogická, instituce zaměstnávají sociální pedagogy, a to přes to, že dle Bohuslava Krause (2001, s. 29) doporučuje koordinační komise, která se zabývá sjednocováním vzdělávacích programů ve všech spolkových zemích, používat termínu sociální práce podle anglosaského vzoru.

K termínu sociální pedagogika uvádí pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2004, s. 217): „Sociální pedagogika je disciplína zabývající se širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a

dospělých. Mezi tyto problémy patří zejména poruchy rodiny a rodičovství; náhradní rodinná výchova; týrané zneužívané a zanedbávané děti; delikvence a agresivita mládeže; dětská prostituce a pornografie; dodržování práv dítěte; resocializace a reedukace trestaných osob a další. Sociální pedagogika má tedy neobyčejně významnou úlohu v současné společnosti...“.

Další definici poskytuje Kraus a Poláčková ve své publikaci věnující se otázkám sociální pedagogiky, když uvádí že: „tato disciplína se zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru, marginálních skupin, částí populace ohrožených ve svém vývoji a potencionálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života dané společnosti.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s.12)

Matoušek (2008, str. 199) pak vymezuje termín sociální pedagogika následovně: „Odborná disciplína, která se zabývá rozpoznáváním sociálních činitelů ohrožujících vývoj člověka, a uplatňováním postupů, jež vyvažují jejich nepříznivé působení. Sociální pedagogika se zaměřuje jak na ovlivňování ohrožených dětí, tak na ovlivňování prostředí, v němž se ohrožená osoba pohybuje. V německy mluvících zemích se sociální pedagogika do určité míry překrývá se sociální prací. V jiných západních zemích a v USA je pedagogika sociálně handicapovaných viděna jako samostatný vědní obor. Někteří evropští autoři termín sociální práce rezervují pro práci s dospělými. V současnosti lze v odborné literatuře často číst, že sociální pedagogika a sociální práce mají společné historické kořeny a nyní konvergují k původní jednotě. V české republice se sociální pedagogika pěstuje jako obor na VOŠ a pedagogických fakultách.“

Závěrem lze říci, že v problematice pomoci ohroženým rodinám a sociálně-právní ochrany dětí mají své místo obě disciplíny. Přímé aktivizační působení na rodinu bude zaštiťovat sociální pedagog, ale jeho práce musí být vždy v koordinaci se sociálním pracovníkem, zaměstnancem OSPOD aj. Pokud bychom chtěli sjednotit označení pro práci všech odborníků ve vztahu k rodinám, bylo by nejvýstižnější vrátit se k prvorepublikovému termínu sociálně výchovná práce.

Pro potřeby této práce je terénní sociální práci v rodině pojímána jako práce, kterou vykonává profesionální sociální pracovník či sociální pedagog v přirozeném prostředí rodiny, tj. doma, ve škole, v parku a všude tam, kde se rodina a její členové běžně pohybují, kde mají své zázemí a kde se cítí jistí. Jedná se o práci, která je aktivizační a pomáhá rodině

překonávat a překonat její současné obtíže tak, aby se v budoucnu mohla opět spolehnout na své vlastní zdroje a nepotřebovala již podpůrnou pomoc z venku.

2.4 Dítě a mladý dospělí

Podle platné legislativy České republiky se za dítě považuje každá osoba od narození do dovršení 18 let věku. Různé formy podpory je možné poskytovat také mladým lidem po dosažení osmnácti let a to až do 26 let. Ve spolkové republice Německo je dítě též každá osoba od narození do osmnácti let, mladým dospělým je možno poskytovat různé formy podpory až do 28 let.

2.5 Ohrožené dítě

V předkládané práci se velmi často objevuje označení ohrožené dítě. Za ohrožené je dle Světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji (Amnesty International, 2006-2009, s.1) přijaté v roce 1990 na vrcholné schůzce OSN považováno každé dítě, které je vystaveno různým nebezpečím, jež ohrožují jejich růst a vývoj. Tato deklarace dále hovoří o tom, že se jedná o děti žijící ve zvlášť obtížných podmínkách. Jde o celou řadu různorodých situací od ohrožení přírodními katastrofami, přes válečné konflikty až po ohrožení, které pro děti představují návykové látky. Společné těmto nejrůznějším situacím však je, že se týkají "životního stylu" jedinců, rodin, sociálních skupin a jejich prostřednictvím také dětí. Dalším důležitým společným znakem je, že děti si tyto situace nevolí svobodně, ale jsou do nich - většinou nedobrovolně - vrženy a není, až na výjimky, v jejich silách se z těchto podmínek vymanit. (Kovařík, Pazlarová, Bubleová, nedatováno, s.1)

3 AKTUÁLNÍ SITUACE V ČESKÉ REPUBLICĚ S PŘIHLÉDNUTÍM K PROBLEMATICE PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ

Podívejme se nyní podrobněji na české právní předpisy a fungování institucí, jež se vztahují k rodině v obtížné či krizové situaci a k péči o ohrožené děti. V české republice je stále péče o ohrožené dítě rozdělena do několika různých resortů. O rodinu jako celek se stará ministerstvo práce a sociálních věcí a ministerstvo pro místní rozvoj (například v otázkách sociálního bydlení). Samotné dítě pak spadá ještě pod ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, při běžné školní docházce nebo při umístění do kolektivního zařízení ústavní výchovy. Ovšem to nejdříve od jednoho roku. Od narození do jednoho roku, nejdéle však do tří let je dítě přiřazeno ministerstvu zdravotnictví jako zřizovateli zdravotnických zařízení, jimiž jsou i kojenecké ústavy. Dále pak pokud se dítě dopouští trestné činnosti, nebo pokud se někdo dopouští trestné činnosti na dítěti, vstupuje na pole působnosti též ministerstvo vnitra. Samozřejmě je dětskou problematikou dotčen i resort spravedlnosti v otázkách svěřování dítěte do péče, hrazení výživného, i řešení delikventního chování mladistvých. V ojedinělých případech je ke spolupráci vyzváno též ministerstvo zahraničí, nachází-li se české dítě v nesnázích v cizí zemi. Je patrné, že toto rozdělení pravomocí je nepřehledné a nesystémové. Uvážíme-li, že se jedná o děti ohrožené je tento systém velmi nepružný a nevyhovující.

Odborníci i odpovědné orgány jsou si této neutěšené situace vědomi. Ministerstvo práce a sociálních věcí převzalo v tomto smyslu zodpovědnost a aktivitu na sebe a se souhlasem vlády ustanovilo meziresortní odbornou koordinační skupinu k transformaci systému péče o ohrožené děti. V týmu jsou zástupci a odborníci z ministerstev práce a sociálních věcí, vnitra, pro místní rozvoj, školství, mládeže a tělovýchovy, spravedlnosti, zdravotnictví, zahraničních věcí a ministra pro lidská práva a národnostní menšiny. Cílem tohoto uskupení je sjednotit péči o ohrožené děti a předcházet situacím, kdy je dítě v krizové situaci umístěno do kolektivního zařízení v podobě diagnostického nebo kojeneckého ústavu a dále do dětského domova, výchovného ústavu či ústavu sociální péče. K tomuto má napomoci tzv. Národní akční plán (dále jen NAP). Nicméně počet umístěných dětí stále roste.

Transformace, kterou tento plán navrhl (MPSV, 2009, s.2) má čtyři základní cíle: Prvním je trvalé snížení počtu dětí, které jsou dlouhodobě umístěny ve všech typech ústavní péče.

Dále systematicky zvyšovat životní šance dětí podporou rozvoje osobnosti, nadání a rozumových i fyzických schopností v co největší míře a zachovávat životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj. Následujícím cílem je zvýšit dostupnost a kvalitu sociální práce a služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny. A v neposlední řadě sjednotit postup pracovníků při řešení konkrétních situací ohrožených dětí. Jedná se především o děti, které pocházejí z konfliktního či neurovnaného rodinného prostředí, rodin, které se nacházejí v obtížné situaci, jsou ohroženy syndromem CAN, nebo jsou přímo jeho oběťmi. Syndrom CAN tj. syndrom týraného zneužívaného a zanedbávaného dítěte, je Dunovským definován jako: jakékoliv nenáhodné preventabilní vědomé (popřípadě i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele nebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozují tělesný duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt. (Dunovský, 1995, s. 24)

Předpokládá se, že by mělo dojít k velkým změnám všech složek systému péče o tyto děti, a to jak v rovině horizontální tak vertikální. Předpokládané oblasti změny jsou legislativa, financování, řízení, kvalita a síť služeb. Tisková zpráva ministerstva vnitra ze dne 27.10.2009 (Filipiová, 2009, s.2) však nenechává na pochybách, že tato transformace bude trvat velmi dlouho. Doslova se v ní uvádí: „Výchozím předpokladem transformace je komplexní analýza systému. Ta dosud v České republice chybí a bude proto první fází realizace NAP. Analyzovat se budou tři oblasti:

postup ohroženého dítěte napříč systémem (resorty),

regionální (krajské) sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny,

řídící, metodické a kontrolní funkce státní správy.“

Je tedy patrná velká snaha angažovaných pracovníků, do jisté míry též politická vůle změnit dosavadní systém, zároveň je však cítit obrovský strach z nebezpečí, že bychom udělali něco špatně a dětem, potažmo jejich rodinám, tím ublížili. V situaci, kdy máme nejvyšší počet dětí v ústavní péči z celé Evropské unie a kdy již více než 40 let známe, díky pracím Langmeiera a Matějčka (1963), fatální důsledky této péče na dětskou psychiku a kvalitu jejich dalšího života si však již další otálení nemůžeme dovolit.

Podívejme se podrobně jak celý systém zatím funguje. Jaké práva povinnosti a možnosti dávají české zákony a jiné předpisy sociálním pracovníkům státních i nestátních organizací,

rodičům a jejich dětem. Ve státní správě se vše řeší rozhovorem, není prostor po jiný druh činnosti či intervence.

3.1 Podoba sociálně právní ochrany dětí v ČR

Sociálně právní ochrana dětí dle stejnojmenného zákona (134/2006 o sociálně právní ochraně dětí) znamená, zejména ochranu příznivého vývoje dítěte a jeho řádné výchovy, dále ochranu oprávněných zájmů dítěte a v neposlední řadě také působení, směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Touto činností jsou pověřeny orgány sociálně právní ochrany, kterých je celá řada od Ministerstva práce a sociálních věcí, přes krajské a obecní úřady, až po obce s rozšířenou působností. Platí, že vyšší a nadřizené instituce poskytují těm nižším teoretické zázemí a metodické pokyny. Faktickou sociálně právní ochranu provádějí až jednotlivé obce, tedy oddělení sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), zřizované v rámci sociálního odboru každého městského úřadu, či úřadu obce s rozšířenou působností.

Pověření k sociálně právní ochraně dětí mohou získat také právnické i fyzické osoby, pokud o ni požádají a splní zákonem stanovené podmínky. Jedná se zpravidla o instituce, které zastupují nezletilého jako jeho zákonní zástupci, tedy dětské domovy, výchovné i kojenecké ústavy a také nestátní neziskové organizace, které provozují pobytová zařízení, v nichž pečují o nezletilé osoby (například Domy na půli cesty, Fond ohrožených dětí apod.)

Dle zákona o sociálně právní ochraně dětí je vždy a za každých okolností třeba dbát na „blaho“ dítěte. Zákon už ale neříká, podle jakých kritérií je toto posuzováno. Nárok na takové posouzení mají osoby odpovídající za výchovu dítěte (ve zdravém rodinném prostředí), dále pracovníci OSPOD a v neposlední řadě soud.

Cílovou skupinou dětí, na které je sociálně právní ochrana zaměřena, jsou děti, kterým rodiče zemřeli, jejichž rodiče (popřípadě jiné osoby odpovědné za výchovu, dále jen rodiče) neplní povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, nebo dokonce zneužívají práva z této zodpovědnosti plynoucí. Dále se zaměřuje na děti, které se opakovaně utíkají od svých rodičů (zde je nutno podotknout, že významně více dětí utíká z různých ústavních zařízení a nikoli z rodiny), nebo vedou takzvaně zahálčivý a nemorální život. To jsou nezletilí, kteří nedocházejí do školy, ani do žádného zaměstnání, zneužívají návykové látky, věnují se prostituci, dopouštějí se trestné činnosti či opakovaně přestupků, a nebo jinak narušují soužití mezi lidmi. V neposlední řadě se soustředí na děti, které se staly obětí trestného činu a to

takového, že byl ohrožen jejich život, zdraví, lidská důstojnost, řádný vývoj nebo jmění, nebo pokud je nebezpečí, že takový trestný čin bude na dítěti spáchán.

Hlava šest zákona o sociálně právní ochraně dětí se zabývá péčí o děti vyžadující zvýšenou pozornost, tedy děti uvedené v předchozím odstavci. Cílem je pomoci dítěti překonávat těžkosti způsobené nepříznivými sociálními podmínkami a výchovnými vlivy, v konečném důsledku pomoci dítěti plnohodnotně se zapojit do společnosti. Nároky, které jsou v této části zákona kladeny na OSPODy respektive obecní úřady, jsou velmi vysoké.

3.2 Role Oddělení sociálně právní ochrany dětí nejen v prevenci sociálního osiření

Obecní úřad potažmo OSPOD mimo zaměřuje jiné svou pozornost na využívání volného času ohrožených dětí a nabízí jim programy pro využití jejich volného času s přihlédnutím k jejich zájmům a možnostem. Rovněž se zaměřuje na vyhledávání dětí, které se snaží o vstup do některé subkultury (drogově závislí, extrémistické skupiny, skupiny věnující se trestné činnosti...). Dále se věnuje dětem z rodin s nízkou sociální úrovní, zabraňuje pronikání nepříznivých vlivů k dětem, které jimi nejsou zasaženy. Spolupracuje se školami, zájmovými sdruženími i dalšími subjekty. Také pomáhá dětem překonávat problémy, které by u nich mohly vést k negativním projevům chování, působí proti opakovaným poruchám v chování dětí a se zvláštním zřetelem se věnují dětem, které se staly pachateli trestné činnosti. Víme-li však, jak mnoho jsou sociální pracovníce úřadů zaneprázdněny běžnou agendou, je jasné, že tyto úkoly nemohou stihnout splnit v dostatečné míře. Některé z nich se daří dále delegovat na školy, nestátní neziskové organizace a zařízení volnočasových aktivit, koncepční a funkční zajištění výše popsaných úkonů u nás však chybí.

3.3 Pracovníci OSPOD

Mluvíme-li o pravomocích úřadu, je namístě uvést, že tyto pravomoci mají především jeho zaměstnanci. Vzhledem k velkému množství práv pracovníků OSPOD zdůrazňuji, že všichni pracovníci mají povinnost zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, se kterými se při provádění sociálně právní ochrany seznámí. Toto nařízení se vztahuje i na praktikanty a stážisty na těchto odděleních.

3.3.1 Role vedoucího oddělení OSPOD

Vedoucí pracovník OSPOD je v obtížném postavení, neboť je nadřízeným velkého počtu lidí a zároveň podřízeným zaměstnancem. Pohybuje se tak neustále mezi dvěma zájmy, někdy též protichůdnými. Náplň jeho práce je možné rozdělit do několika oblastí. Jako nadřízený má na starost vedení lidí a řízení. Do této oblasti spadá motivace a hodnocení zaměstnanců, sleduje také jejich odbornou i osobnostní úroveň s čímž souvisí projednávání a doporučování dalšího vzdělávání. Samozřejmostí je vedení porad a zajišťování spolupráce s ostatními úseky úřadu. Další činnosti se týkají odborné práce tj. funkce opatrovníka při jednání před soudem ve věcech opatrovnických, občanskoprávních a trestních u zvláště složitých případů. Poskytování náročného sociálně-právního poradenství a pomoci, včetně zastupování při soudním a správním řízení. Provádí kontrolu, především kontroluje dodržování obecně závazných vyhlášek města v rámci OSPOD a spolupracuje s příslušnými kontrolními orgány a orgány činnými v trestním řízení. Vykonává celou řadu dalších činností, je zodpovědný za věcnou správnost správních rozhodnutí, která jsou zpracovávána na OSPOD, nebo organizuje a řídí odborné praxe studentů.

3.3.2 Úkoly referentů

Referenti jsou zaměstnanci OSPOD, kteří mají ve své péči děti, které jsou v péči OSPOD od narození do 18 let věku, a které nemají výchovné problémy a nespádají tak do péče kurátorů. Dle své kvalifikace a zaměření se dělí na terénní sociální pracovníky a sociální asistenty. V praxi však drtivá většina referentů vykonává obě tyto funkce a to z ekonomicko-personálních důvodů.

3.3.2.1 Oznámení

Referenti přijímají oznámení od zdravotnických zařízení, pokud matka po narození dítěte dítě opustila a zanechala je ve zdravotnickém zařízení. Zdravotní zařízení také kontaktuje referenty OSPOD při podezření z týrání, zneužívání či zanedbávání péče o dítě přijaté k ošetření či hospitalizaci.

Osoby, které se souhlasem rodiče (nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte), bez rozhodnutí příslušného orgánu, převezmou dítě do své péče a chtějí, aby následně bylo dítě v jejich péči trvale, také musí kontaktovat OSPOD. Pokud se jedná pouze o dočasné převzetí péče, není nutné referenty kontaktovat.

Referenti se také zabývají oznámeními od osob nebo organizací o porušování povinností nebo zneužití práv vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. Referentům jsou také hlášeny trestné činy které ohrožují život, zdraví, lidskou důstojnost nebo mravní vývoj dítěte, ať už byly spáchány, nebo je jen podezření na spáchání takového trestného činu. Také oznámení o dětech, která jsou ohrožována násilím mezi rodiči (nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte) spadají do náplně referentů.

V České republice platí všeobecná oznamovací povinnost. To znamená, že pokud je komukoli známo, že se někde nachází dítě, jehož blaho může být ohroženo, je jeho zákonnou povinností tuto skutečnost nahlásit právě referentům místu příslušnému orgánu sociálně právní ochrany dětí.

3.3.2.2 Poskytování pomoci a poradenství

Referenti poskytují pomoc a ochranu dětem, které požádají o pomoc, a to i bez vědomí rodičů. Jedná se o pomoc při ochraně života dítěte, jeho práv a oprávněných zájmů. Při poskytování této pomoci berou v úvahu přání a pocity dítěte a také přihlíží k věku a vývoji dítěte a k jeho individuálním zvláštnostem.

Referenti pomáhají rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě. I pokud je dítě umístěno do zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují rodičům pomoc a poradenství nebo jim tyto služby zprostředkovávají.

3.3.2.3 Sledování vývoje dětí

OSPOD prostřednictvím svých referentů sleduje nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťuje příčiny jejich vzniku a činí opatření k omezení působení těchto nepříznivých vlivů na děti. Pro zjišťování vývoje dítěte a vlivů, které na dítě působí, mají referenti oprávnění navštěvovat dítě a rodinu, ve které žije. Referent zjišťuje, jak rodiče o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jaké má dítě chování. Tyto informace může pracovník zjišťovat nejen v místě bydliště dítěte, ve škole a ve školském zařízení, ale i ve zdravotnickém zařízení, v zaměstnání rodičů nebo v jiném prostředí, kde se dítě zdržuje. Je-li to třeba pro účely ochrany práv dítěte, má referent oprávnění pořizovat obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy dítěte a prostředí, v němž se dítě zdržuje.

Pokud rodiče nezajistili dítěti odbornou pomoc, může referent uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, v případě, že dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a úřad ji pro dítě již dříve doporučil. Také může uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, pokud rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné pomoci. Odborná pomoc je často potřebná zejména při sporech o úpravu výchovy dítěte nebo úpravu styku rodiče s dítětem během rozvodu.

Určí-li soud, pak OSPOD prostřednictvím svých referentů vykonává funkci opatrovníka a poručníka dítěte. Soud k tomuto rozhodnutí přistupuje, pokud je třeba zajistit práva a blaho dítěte, a kdy není žádná vhodná blízká osoba schopna a ochotna převzít funkci opatrovníka a poručníka. Nejčastěji se tak děje v situacích, kdy mohou být zájmy rodičů a jejich dětí protichůdné a je třeba zajistit ochranu práv dítěte.

Referenti sledují dodržování práv dítěte ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a v ústavech sociální péče. Pokud je dítě umístěno v takovém zařízení pracovníci OSPOD sledují, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení proto, aby pobyt dítěte byl co možná nejkratší. Také dítě během pobytu v těchto zařízeních navštěvují a to nejméně jednou za tři měsíce. Nejméně stejně tak často navštěvují referenti také rodiny dětí. Do jejich pravomoci spadá též vydávání písemného souhlasu k povolení dočasného pobytu dítěte mimo ústavní zařízení. Po dobu dočasného pobytu mimo zařízení je dítě v péči rodičů, popřípadě jiných fyzických osob, například v době svátků či prázdnin.

3.3.2.4 Správní rozhodnutí

Referenti zajišťují a poskytují podklady pro správní rozhodnutí u deliktů, kterých se dopouštějí organizace ve vztahu k dítěti. Těchto deliktů se mohou dopouštět zdravotnická zařízení, pokud při ošetřování úrazu dítěte, u kterého je podezření z týrání dítěte nebo zanedbávání péče, nezašle záznam o úrazu obecnímu úřadu. Škola, školské nebo jiné obdobné zařízení se může dopustit deliktu, pokud nesplní povinnost sdělit bezplatně údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany. Také se dopouští deliktu v případě, že nesplní povinnost bez zbytečného odkladu oznámit úřadu, že se dozvěděly o dítěti, na které se zaměřuje sociálně právní ochrana dětí. U všech těchto deliktů může být uložena pokuta až do výše 50 000 Kč.

3.3.2.5 Pomoc v hmotné nouzi

Pokud rodině hrozí, že se dostane do hmotné nouze, nebo se už do takové nouze dostala, referenti OSPOD poskytují informace k předejití této situace, nebo informace vedoucí

k řešení situace již nastalé. Pokud se nezdaří vyřešení situace, která hmotnou nouzi způsobila, rozhodují pracovníci o přiznání a následné výši příspěvku na živobytí, mimořádné okamžité pomoci a doplatku na bydlení a provádějí jejich výplaty. Pokud je to nezbytné, pro řešení situace, může referent ustanovit zvláštního příjemce dávek.

3.3.3 Úkoly kurátorů pro mládež

Náplní práce kurátorů pro mládež je sociálně výchovná prevence a sociální práce s problémovými skupinami. Zabývají se prevencí negativních jevů u mládeže, nebo v prostředí kde se mládež vyskytuje. Jejich činnost je zaměřena na mládež patřící mezi problémové a společensky nepřizpůsobivé občany. Kurátoři přijímají oznámení o dětech, které vedou zahálčivý či nemravný život. Sledují příznivý vývoj dítěte a využívají k tomu svěřených pravomocí. Mají oprávnění navštěvovat dítě a rodinu, ve které žije, zjišťovat o nich informace ve stejném rozsahu jako referenti OSPOD.

Mohou uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, ve stejném rozsahu a ze stejných důvodů jako je to popsáno v předchozí podkapitole u referentů OSPOD. Shodným způsobem také sledují dodržování práv dítěte ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a sledují, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení. Vydávají písemný souhlas k povolení dočasného pobytu dítěte mimo ústavní zařízení

Ve správních řízeních rozhodují o výchovných opatřeních (dohled, napomenutí, uložení omezení nezletilému), která by měla zabránit škodlivým vlivům na výchovu dítěte.

Další důležitou náplní práce je podávání návrhů k soudu. Jsou to návrhy na uložení nebo zrušení opatření týkajících se výchovy dětí, dále návrhy na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě. K tomuto rozhodnutí se u náctiletých dětí podává návrh spíše výjimečně, neboť se nepředpokládá, že by dítě mohlo v tomto období ještě navázat k jiné než rodičovské osobě vztah podobné intenzity jako k rodiči. Dále návrhy na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, nebo pozastavení jejího výkonu; na nařízení, zrušení, nebo prodloužení ústavní výchovy; na svěřeni dítěte do péče zařízení vyžadující okamžitou pomoc; nebo na vydání předběžného opatření podle zvláštního předpisu, jestliže se ocitlo dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny.

Mohlo by se zdát, že všichni pracovníci OSPOD vystupují více represivně, tak to však není. Poskytují také pomoc a poradenství. Pomáhají rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě. Poskytují nebo zprostředkovávají rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a také poskytují pomoc rodičům po umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a zprostředkovávají jim pomoc poradenského zařízení. Zdání výhradně represivního postupu vyplývá ze způsobu, jakým jsou definovány povinnosti těchto pracovníků. Podíváme-li se však níže, je velice patrný silný rozdíl mezi formulováním náplně práce v českých právních předpisech a v těch německých.. Máme tak před sebou ještě dlouhou cestu, na níž bude nutné především změnit minulými lety zažitě způsoby myšlení směřující více ke kontrole než podpoře. Velmi pozitivní je vědomí, že na většině OSPODů pracují velice angažovaní pracovníci, kteří se ze všech sil snaží pomáhat dětem a jejich rodinám. Proces, ve kterém se celá naše společnost musí naučit, jak funguje účinná a dlouhodobě funkční pomoc ohroženým rodinám je slibně nastartován, jen se nesmíme nechat odradit dílčími problémy a neúspěchy.

3.3.4 Terénní sociální práce vykonávaná pracovníky OSPOD

Pracovníci OSPOD chodí navštěvovat své klienty do jejich domácností, aby posoudili prostředí ve kterém se dítě pohybuje. Podoba návštěv v domácím prostředí je velmi různorodá, pokud pracovníci jdou na neohlášenou návštěvu, často nikoho nezastihnou. Pokud je návštěva předem dohodnutá, má charakter zhruba dvacetiminutového setkání, kdy si pracovník prohlédne zařízení bytu s ohledem na dítě (kde spí, kde má prostor pro hry a učení, kolik pro něj rodiče mají ošacení, zda se v bytě nevyskytují pro dítě vyloženě nebezpečná místa – například nezajištěné léky či chemické prostředky, atd.) Poté s rodiči pohovoří o aktuální situaci a krocích, které by rodiče měly v nejbližší době udělat (např.: návštěva pedagogicko-psychologické poradny, vyzvednutí jednorázové dávky v sociální nouzi na pořízení školních pomůcek, atd.). Nakonec si pracovník dohodne s rodiči další setkání. Většina schůzek se však odehrává v podobě ambulantních návštěv rodiny na úřadě. Zde narážíme na obrovské zahlcení českých pracovníků OSPOD. Prameny uvádějí, že na jednoho pracovníka připadá, dle lokality 200 – 500 rodin ročně, přičemž většina z těchto rodin má více než jedno dítě. Se školami, lékaři a dalšími odbornými institucemi komunikují pracovníci nejčastěji formou korespondence či telefonních rozhovorů.

Občas pracovníci OSPOD naplánují společně s Policií ČR preventivně výchovné akce, kdy ve večerních hodinách kontrolují restaurační zařízení, zda se v nich nepodává alkohol dětem a mladistvým. Prakticky pokaždé odhalí tyto kontroly velký počet podnapilých mladistvých. Obě zasahující instituce jsou však ve velmi těžkém postavení, neboť společenská tolerance alkoholu je natolik velká, že účinně postupovat proti tomuto nešvaru sami nedokážou.

Pracovníci OSPOD mají ze zákona také povinnost navštívit dítě umístěné v ústavním zařízení alespoň jedenkrát za tři měsíce, stejně tak i jeho rodinu aby posoudili, zda se situace v rodině již zlepšila a dítě se může vrátit zpět ke svým rodičům. Přitom poskytuje rodině poradenství, jaké konkrétní kroky pro návrat dítěte do rodiny má učinit, popřípadě takové poradenské služby zprostředkuje.

3.3.5 Předběžné opatření

Podívejme se nyní podrobněji na postupy, které vedou k předběžnému opatření a dále k ústavní výchově.

Predběžné opatření má dvě varianty, které se liší mírou urgencye. První je tak zvané rychlé. Podává ho pracovník OSPOD nejčastěji na podnět police nebo lékaře (zdravotnického zařízení) a to v případě, že dítěti hrozí bezprostřední nebezpečí. Jedná se o případy týraných dětí, těžce zanedbávaných, nebo dětí, které se pohybují v patologickém prostředí, ze kterého je nutné dítě okamžitě odvézt. Z tohoto důvodu mají pracovníci OSPOD rozdělené služby tzv. dosažitelnosti tak, aby i v noci a dnech pracovního klidu byli v případě potřeby dostupní a mohli podat návrh na rychlé předběžné opatření a dítě z nebezpečného prostředí okamžitě vyjmout. Stejně tak mají služby rozdělené i soudci, kteří po obdržení návrhu rozhodují neprodleně, nejdéle do 24 hodin. Poslední z řady profesionálů dosažitelných v urgentních případech jsou soudní vykonavatelé, kteří za doprovodu pracovníka OSPOD mají po rozhodnutí soudu právo dítě z rodiny odebrat.

Druhá varianta je tak zvané pomalé předběžné opatření, kdy pracovník OSPOD shledá, že není v zájmu dítěte nadále a dlouhodobě zůstat u svých rodičů, z důvodu neplnění rodičovské zodpovědnosti, nedostatku rodičovské autority a vychovatelské nedostatečnosti rodičů apod. Nehrozí zde nebezpečí z prodlení, a proto může soud rozhodovat ve lhůtě do sedmi kalendářních dnů. K tomuto opatření by se mělo přistoupit vždy až jako poslední

možnosti, byla-li rodičům nabídnuta pomocná opatření a instituce, a kdy rodiče jejich pomoci nevyužili, nebo nevedla ke zlepšení.

Předběžné opatření má dobu trvání jeden měsíc, po uplynutí této lhůty je nezbytné, aby soud rozhodl znovu. Možnosti jsou v zásadě tři. První varianta je, pokud důvody pro předběžné opatření pominuly a dítě se tak může vrátit ke svým rodičům. Druhá možnost představuje situaci, kdy důvody předběžného opatření stále trvají, ale není ještě zcela jasné, jak se bude situace dále vyvíjet (například pokud ještě nebyla dokončena diagnostika dítěte v diagnostickém ústavu a odborníci tak nejsou schopni navrhnout optimální řešení). V takovém případě podává OSPOD návrh na prodloužení předběžného opatření, čímž se lhůta posune o další jeden měsíc. Poslední možností je souběžné podání žádosti o uložení ústavní výchovy, kdy soud rozhodne o ukončení předběžného opatření a současně svěří dítě do péče některého z ústavních zařízení. Zde je nutné zdůraznit, že soudce je odborník pouze v oblasti práv a až na výjimky rozhoduje vždy v souladu s doporučením OSPOD popřípadě dalších odborníků z oblasti psychologie, pedagogiky, sociální práce, medicíny apod.

3.3.6 Rodičovská práva a povinnosti

Pokud rodiče nechtějí nebo nemohou řádně plnit úkoly vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, může jim být rodičovská zodpovědnost soudně omezena, (v takovém případě je přesně určeno v jakém rozsahu), pozastavena nebo dokonce i zrušena. Ke zrušení dochází v případě, že rodič svých práv zneužívá, nebo je velmi závažným způsobem zanedbává. Vždy se přihlíží k blahu a zájmům dítěte. To znamená, že pokud rodič například těžce onemocní a je nutná jeho dlouhodobá hospitalizace, je jeho rodičovská zodpovědnost pozastavena do doby, než se uzdraví, dochází-li však k zanedbávání těchto povinností vlivem neuspořádaného osobního života (časté střídání partnerů, častá opouštění dítěte bez zajištění adekvátního hlídání ...) bude rodič těchto povinností a také práv zbaven.

Ve zvláštních případech, kdy je zvláště nevhodné, aby dítě setrvalo v jakémkoliv kontaktu s rodiči, pro zajištění jeho blaha a řádného vývoje, je podán návrh na zbavení i rodičovských práv. Dítě se tak stává právně volné a je možné jeho osvojení.

3.3.7 Služby poskytované rodině - preventivní a nápravná opatření využívající se k prevenci sociálního osíření

Zákon výslovně uvádí ve svém devátém paragrafu, že rodiče mají právo se v případě, že cítí potřebu, obrátit na orgán sociálně právní ochrany dětí s žádostí o pomoc a ten je pak povinen tuto pomoc rodičům poskytnout. Pomoc je ve formě přímého poradenství, nebo ve formě zprostředkování poradenství patřičného odborníka. Jednou s forem poradenské činnosti je i pořádání přednášek a kurzů zaměřených na výchovné, sociální a jiné problémy související s péčí o dítě, jeho výchovou a na řešení těchto problémů.

Na druhou stranu může úřad, pokud to shledá jako důležité, rodičům přímo nařídit, aby s dítětem některé poradenské zařízení navštívili a využili jeho služeb. Pokud se rodiče, ale i děti, neřídí radami a doporučeními, které dostávají od pracovníků OSPOD může úřad stanovit následující opatření:

napomene vhodným způsobem nezletilého

napomene jeho rodiče a osoby, kteří narušují jeho řádnou výchovu

stanoví nad nezletilým dohled a provádí jej za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti

uloží nezletilému omezení, která brání škodlivým vlivům na jeho výchovu (zejména návštěvu podniků a zábav pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodných.)

Pokud tato opatření nepomohou, může následovat podání návrhu na předběžné opatření, přes podání návrhu na ústavní výchovu až po návrh na zbavení rodičovských práv a podání žádosti o ustanovení poručníka a opatrovníka dítěte. To ovšem jen v takové případě, že se dítě ocitne bez jakékoli péče, nebo je jeho život a příznivý vývoj vážně ohroženy či narušeny (viz 3.3.6).

OSPOD má celou řadu preventivních a nápravných opatření, která může aplikovat před tím, než přistoupí k předběžnému opatření. Mezi tato opatření patří: odborné poradenství, sociálně výchovná činnost, okamžitá pomoc a výchovně rekreační tábory.

3.3.7.1 Odborné poradenství

Zařízení odborného poradenství pro péči o děti poskytuje zejména doporučení zaměřená na řešení vzájemných vztahů rodičů a jejich dětí a na péči rodičů o děti zdravotně postižené. V rámci odborného poradenství se poskytují nebo zprostředkovávají rodičům rady ve věcech výchovy a výživy dětí a v dalších otázkách týkajících se jejich rodinných, sociálních a mezigeneračních problémů vyplývajících z péče o děti.

3.3.7.2 Sociálně výchovná činnost

Zařízení sociálně výchovné činnosti (Střediska výchovné péče, Dětské domovy, atd.) jsou určena zejména dětem uvedeným v kapitole 3.1 o Sociálně právní ochraně dětí jako cílová skupina této ochrany. Těmto dětem nabízí programy rozvíjení sociálních dovedností, výchovných činností a využití volného času.

3.3.7.3 Okamžitá pomoc

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, a v zajištění lékařské péče zdravotnickým zařízením, psychologické a jiné obdobné nutné péče.

3.3.7.4 Výchovně rekreační tábory pro děti

Výchovně rekreační tábory pro děti se zřizují zpravidla v době školních prázdnin a jsou určeny zejména pro děti uvedené v kapitole 3.1 o Sociálně právní ochraně dětí jako cílová skupina této ochrany. Pobyt ve výchovně rekreačním táboře se dítěti poskytuje na žádost zákonných zástupců dítěte nebo s jejich souhlasem. Účelem pobytu ve výchovně rekreačních táborech je výchovné působení na děti směřující k odstranění nebo potlačení poruch chování a k získání potřebných společenských a hygienických návyků. Sociálně-právní ochrana se poskytuje bezplatně jedinou výjimkou je právě pobyt dítěte ve výchovně rekreačním táboře a správy jmění dítěte.

3.3.8 Sociální služby jako důležitý partner v prevenci sociálního osiřen

Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní. Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb. Ambulantní služby jsou ty služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování. Terénní služby jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí. Za nepobytové sociální služby se neplatí.

3.3.8.1 Sociální poradenství (základní a odborné)

Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.

Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.

Součástí odborného poradenství je i půjčování kompenzačních pomůcek. Služba obsahuje tyto základní činnosti: zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

3.3.8.2 Služby sociální prevence

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro svou krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňujícím prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů, trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

3.3.8.3 Raná péče

Raná péče je terénní, popřípadě ambulantní služba poskytovaná dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivé sociální situace. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

3.3.8.4 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně. Služba poskytuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

3.3.8.5 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.

Služba obsahuje tyto základní činnosti: výchovnou, vzdělávací a aktivizační činnost, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

3.3.8.6 Terénní programy

Terénní programy jsou terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Služba je určena pro problémové skupiny osob, jako jsou uživatelé návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez

přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba může být osobám poskytována anonymně. Služba obsahuje tyto základní činnosti: zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Relevantně zhodnotit tyto programy je poměrně obtížné, neboť každá organizace poskytující sociální službu terénního charakteru si je naplňuje svým vlastním obsahem a metodami dle své cílové skupiny. Obecně je možné říci, že tyto programy jsou úspěšné především tam, kde není možné z objektivních či subjektivních důvodů zajistit pravidelnou ambulantní službu, nebo tam, kde je pro potřeby klientů vhodná osobní přítomnost pomáhajícího pracovníka v přirozeném prostředí klientely.

3.4 Střep o.s.

Střep – české centrum pro sanaci rodiny je občanské sdružení, které se jako vůbec první u nás začalo věnovat sanaci rodiny. Vzniklo již v roce 1995, v roce 1997 otevřelo první středisko pomoci v Praze. V průběhu let otevřelo další své pobočky v Kladně a Berouně. Své poslání vidí tato organizace v pomoci dětem a jejich rodinám tak, aby děti mohly vyrůstat v rodinném prostředí se svými biologickými rodiči. Orientuje se na prevenci ústavní výchovy a návrat dětí z ústavního prostředí do původní rodiny. Základní metoda, kterou k tomuto cíli využívají je výše popsáná sanace rodiny. Ve své práci klade důraz především na zachování kontaktu rodiče s dítětem. Pomáhají také rodičům hledat naprosto konkrétní kroky k tomu, aby pro své děti dokázali vytvořit a udržet bezpečné prostředí domova.

Kromě přímé práce s klienty také intenzivně spolupracují s úředníky OSPOD a dalšími odborníky a také poskytují vzdělávání pracovníkům, kteří se ve své praxi setkávají s ohroženými rodinami a dětmi. V neposlední řadě předává své know-how dalším organizacím, které chtějí ve svých aktivitách střep následovat.

Každoročně STŘEP pořádá odborné semináře a konference, aby uspokojil desítky zájemců o jeho služby. Také se přímo se podílí na změně terénní praxe v péči o ohrožené děti a spolupracuje na změně českého legislativního prostředí.

Střediska pomoci dětem a rodinám v Praze, Kladně a Berouně, které Střep provozuje, bezplatně poskytují sociálně-aktivizační služby (v souladu s § 65 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) pro rodiny s dětmi. Tyto sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulantní, poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.

Základní činnosti této služby jsou výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti (např. podpora rodičovského chování, vedení domácnosti, hospodaření, nácvik sociálních kompetencí v jednání na úřadech, školách, zdravotnických a školských zařízeních). Dále zprostředkování kontaktu se společenským prostředím (např. uzavírání dohod s dětmi a rodiči o docházce do školy, podpora kontaktu rodičů se zdravotnickým nebo školským zařízením, doporučení dalších odborných služeb, volnočasových aktivit), sociálně terapeutické činnosti (např. nácvik rodičovského chování v rodinách, v průběhu návštěv ve zdravotnických nebo školských zařízeních, nácvik chování rodičů v zátěžových situacích, vytváření krizových plánů pro pravděpodobné rizikové situace rodiny) a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (např. pomoc a podpora kontaktů s rodinou, doprovázení k jednání na úřadech, vyjednávání v zájmu klientů v institucích, pomoc ve vyplňování formulářů a dotazníků).

Cílovou skupinou těchto služeb jsou rodiny s ohroženými dětmi od narození do věku 15ti let. Nejčastější cíle jsou snížit riziko odebrání dítěte z rodiny nácvikem sociálního chování v interakci dítě-rodiče a úpravou rodinných a sociálních podmínek rodiny, snižovat deprivaci dítěte při jeho umístění do zařízení pro výkon ústavní výchovy kontinuální prací s rodinou a spoluprací s dalšími kompetentními odborníky, umožňovat bezpečný a smysluplný kontakt umístěného dítěte s jeho rodiči, příp. širší rodinou za účasti a spolupráce nejširšího týmu odborníků a pracovat na bezpečném návratu dítěte do vlastní rodiny ve spolupráci s dítětem, rodinou a dalšími kompetentními odborníky.

3.4.1 Projekty Střepu

Střep je poskytovatelem sociálních služeb, v jejichž rámci má několik programů. Své služby pro rodiny poskytuje občanské sdružení terénní popřípadě ambulantní formou a bezplatně.

3.4.1.1 Doprovázení rodin

Služba určená rodičům ohrožených dětí ve věku 4 - 15 let, které vykazovaly různou míru zanedbávání, žijících buď v rodině, nebo v zařízeních pro výkon ústavní výchovy. Podstata doprovázení rodin je již uvedena v kapitole .5.1.3.

3.4.1.2 Dejme šanci šanci

Projekt, který vychází z výše popsaného projektu doprovázení rodin, vznikl na základě zjištění absence pomáhajících programů ranné péče v nabídkách sociálních služeb. Je určen nastávajícím rodičům a rodičům velmi malých dětí od narození do tří let věku. Jeho cílem je zacvičovat rodiče do rodičovského chování a do vytváření bezpečného prostředí pro dítě v souladu s jeho potřebami. Zaměřuje se také na stabilizaci sociálních podmínek rodiny. Do cílové skupiny projektu patří všichni rodiče sociálně znevýhodnění, s rizikovou osobní minulostí (například osobní zkušenost s pobytem v ústavním zařízení). Dále jsou to rodiče velmi mladí, rodiče vychovávající dítě samostatně, rodiče s nižší inteligencí, velmi nízkou úrovní vzdělání a rodiče ohrožení sociálním vyloučením. Projekt je účinnou prevencí vzniku syndromu CAN, také prevencí odebrání dítěte do ústavní péče, popřípadě je nástrojem pomáhajícím k bezpečnému návratu dítěte z ústavního zařízení zpět domů.

3.4.1.3 Antidiskriminace

V rámci tohoto projektu vznikly informační kartičky pro rodiče, jejichž děti byly aktuálně umístěny do zařízení ústavní péče. Kartičky jednoduchou formou sdělují, co je v nově vzniklé situaci pro jejich děti důležité. Střep spolupracuje s OSPODy, diagnostickými ústavu a dětskými domovy tak, aby se potřebné informace dostaly k postiženým rodinám.

3.4.1.4 Děti do ústavů nepatří

Snaha předcházet umístění dětí do dětských domovů aktivitami zaměřenými na posílení jejich biologické rodiny ve smyslu sanace rodiny výše popsané.

3.4.1.5 Příklady dobré praxe v mikroregionu Kladno

Jedná se o vzdělávací program pro sociální pracovníky a další pracovníky pomáhajících profesí z různých institucí (OSPOD, azylový dům pro matky s dětmi, dětský domov,..) které se věnují práci s rodinami s dětmi. S rodinami, které samy bez odborné pomoci nejsou schopny dosáhnout přiměřeného sociálního začlenění do společnosti. Pracovníci z výše

uvedených institucí společně vytvořili model efektivní spolupráce. Inspirací pro ně byly zkušenosti z francouzského centra Centre Départemental de L'Enfance et de la Famille Limoges. Díky realizaci tohoto projektu se v Kladně podařilo vytvořit funkční systém partnerské spolupráce, konkrétně byly vytvořeny komunikační strategie, podpořeny kontakty a nacvičeny nové metod sociální práce. Byl přijat také nový přístup k cílové skupině ohrožených klientů. Nyní dochází ke spolupráci všech subjektů ku prospěchu rodin a tento systém může být dále využit v dalších městech české republiky.

3.4.1.6 Sanace je spolupráce

Program se zaměřuje na posilování multidisciplinární spolupráce v péči o ohrožené děti ve věku od narození do patnácti let, žijících na území hlavního města Prahy. Zaměřuje se na rodiny u nichž dlouhodobě přetrvávají problémy v psycho-socio-ekonomické oblasti.

3.4.1.7 Povídej naslouchám ti

Projekt je zaměřen na aktivizační služby pro děti od deseti let věku. Pracovník dítě motivuje a zplnomocňuje ho jako osobu odpovědnou za svůj život. Program vznikl na základě zjištění, že pokud je rodina v péči odborníků, jen málokterý z nich intenzivně motivačně a aktivizačně pracuje také s dítětem a ne pouze s rodiči.

3.4.1.8 Provinění

Probační program akreditovaný ministerstvem spravedlnosti se zaměřuje na mladé matky a těhotné ženy ve věku 15 – 25 let, které v minulosti spáchaly trestný čin, a které mají zájem pečovat o své dítě. Cílem projektu je posílení rodičovských kompetencí a posílení zodpovědnosti matky za sebe i dítě. V neposlední řadě je cílem minimalizovat riziko recidivního chování.

3.4.1.9 Dítě mezi rodinou a institucí

Projekt vznikl na základě potřeb dětí umístěných v zařízení pro výkon ústavní výchovy. V jeho rámci se pracovníci věnují rodině a dítěti v situacích nástupu dítěte do zařízení, během průběhu pobytu a také v době přípravy a realizace návratu zpět do rodiny.

4 PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSIŘENÍ VE SPOLKOVÉ REPUBLICCE NĚMECKO

Spolková republika Německo má proti naší zemi nespornou výhodu v jasně vymezeném institucionálním uspořádání a odpovědnosti za sektor rodiny a péče o ohrožené děti. Na centrální spolkové úrovni zastřešuje veškeré tyto činnosti Spolkové ministerstvo pro rodiny, seniory, ženy a děti. (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend). I když různé spolkové země už mají rozložení pravomocí ministerstev jiné, například spolková země Braniborsko má Ministerstvo pro práci, sociální oblast, zdraví a rodinu (Ministerium für Arbeit, Soziales, Gesundheit und Familie) a druhé Ministerstvo pro vzdělání, mládež a sport (Ministerium für Bildung, Jugend und sport) jsou obě podřízeny spolkovému ministerstvu pro rodiny, seniory, ženy a děti. Stejně tak jako u nás i v Německu do případů týkajících se ohrožených dětí často vstupují zdravotnická zařízení policie a soudy, je tam jasně vymezen odpovědný orgán, který má pravomoc určovat a rozhodovat jaká péče bude těmto dětem poskytována a za jakých podmínek.

4.1 Podoba německého systému s přihlédnutím k problematice prevence sociálního osiřeni

Ve Spolkové republice Německo je fungování celého sociálního systému značně odlišné od České republiky. Uplatňuje se tam takzvaný Korporativní model sociálních služeb. Stejně jako u nás jsou dvěma hlavními pilíři veřejný a soukromý sektor, jejich vzájemné fungování je však mnohem hlouběji než u nás ošetřeno v legislativě. Veřejný sektor tvoří jednotlivé spolkové země, kraje, města a obce. V soukromém sektoru působí čtyři hlavní spolky, jež sdružují nestátní poskytovatele sociálních služeb, označovaných jako „svobodní nositelé (freie Träger)“. Tyto spolky se v Německu těší z našeho pohledu mimořádně významnému postavení v celé společnosti. V zákoně (Bundessozialhilfegesetz, Buch VIII) je přímo zakotveno, že pokud určitou službu zajišťují tyto nestátní organizace, nemá do procesu veřejný sektor, ani žádný ziskový subjekt vůbec vstupovat. Odborně se tento princip nazývá subsidiarita. Zákon dále stanovuje, že tito poskytovatelé nesmějí být ze strany obce nuceni do poskytování určitých služeb jen proto, že obec nemá možnost ji sama poskytnout. Dalším ze

zákonných ustanovení je totiž postavení obce jako garanta sociálních služeb (Bundessozialhilfegesetz, Buch I). Obec, nebo jiný správní celek (spolkové republiky, kraje a zemská, krajská a svobodná města) sepisuje s poskytovateli konkrétních sociálních služeb smlouvu o jejich poskytování a garantuje tak státu, že v místě její působnosti jsou všechny sociální služby občanům dostupné. Služby jsou tedy smluvní a obec jako objednavatel má též právo kontrolovat kvalitu a dohlížet na řádné plnění smlouvou dohodnutých ustanovení.

System financování se zdá být poměrně složitý. Částečně jsou služby ze zákona (Bundessozialhilfegesetz, Buch VII) hrazeny z klientova sociálního pojištění (každý občan povinně odvádí určitou položku stejným způsobem jako u pojištění zdravotního, tyto fondy též spravují zdravotní pojišťovny). Pokud je služba veřejná, což je zřídka, financuje se zbývající částka ze státního nebo zemského rozpočtu. Nestátní poskytovatelé financují své služby z příspěvků, které dostávají od státu, zemí, obcí, dále od nadregionálních poskytovatelů jako je Evropská unie, z plateb za službu, nebo členských příspěvků. Církev financují jimi poskytované sociální služby z církevních daní. Dalšími zdroji bývají získávání sponzorských darů, sbírky, ale také loterie, výnosy z majetku a úroky z příjmu a z pronájmu. Dodejme ještě, že je-li organizace založena za účelem zisku, prodává služby za tržní cenu.

4.2 Zákonná ustanovení vztahující se k ochraně dětí a poskytování pomoci ze stanu státních i nestátních organizací

Spolkový zákon sociální pomoci (Bundessozialhilfegesetz, Buch VIII) , který je platný od 1.1.1991 je nástrojem prevence, pomoci a ochrany dětí a mladistvých. Základem zákona je nové chápání pomoci dětem a mladistvím. V popředí stojí podpora rozvoje mladých lidí a jejich integrace do společnosti skrze všeobecnou nabídku podpory a vyplácení finančních dávek v různých životních situacích. Tento zákon upravuje spolupráci veřejného a nestátního sektoru a to i při pomoci dětem, přičemž veřejný sektor má podporovat aktivity nestátního sektoru a aktivity svépomocné.

Zákon jasně stanovuje, že pečovat a vychovávat děti je přirozené právo všech rodičů, kteří jsou také odpovědí za poskytování přiměřené péče. Rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu (dále jen rodič) mají právo využít poradenských služeb i jiné podpory tak, aby bylo docíleno optimálního individuálního i sociálního vývoje dítěte

Stejně jako u nás je důležitým kritériem poskytování pomoci snaha o dosažení blaha dítěte. Děti tedy mají právo účastnit se všech rozhodnutí, které se jich týkají, v případě projednávání před úředním či soudním orgánem mají být obeznámeni se svými právy, přiměřeně svému věku a vývoji. Opět stejně jako v naší zemi i u našich západních sousedů se děti mohou obrátit na orgán ochrany dítěte nazvaný Jugendamt (dále jen Jugendamt) pokud se ocitnou v nouzových či krizových situacích a to i bez vědomí rodičů či zákonných zástupců (dále jen rodičů).

Pokud je úřadu známo, že blaho dítěte může být ohroženo, má povinnost s ostatními odborníky posoudit, jak velké je ohrožení. Rodič má být vždy součástí tohoto posuzování, pokud on sám nepředstavuje pro dítě ohrožení. Pokud úřad shledá, že je potřeba rodině či dítěti pomoci, má tuto pomoc nabízet a zprostředkovávat.

Organizace, které poskytují služby dle zákona o pomoci dětem a mladistvým (KJHG Kinder- und Jugendhilfegesetz) musí zajistit, že jejich pracovníci mohou reagovat na objednávku na ochranu dětí a mladistvých a plnit ji a též, že se v případě rizika ohrožení dítěte poradí se zkušenými odborníky. Zejména se jedná o povinnost a schopnost pracovníků ukázat rodičům výhody a vhodnost přijetí pomoci. Odborníci jsou také povinni informovat Jugendamt, pokud se obávají, že jimi poskytovaná pomoc není dostačující pro odstranění ohrožení.

Pokud Jugendamt shledá, že je potřeba zapojit soud pro rodiny, je v jeho pravomoci soud kontaktovat a to i v případě, že rodiče nejsou ochotní či schopní spolupracovat při odhadování míry rizika ohrožení. V případě akutního nebezpečí, a nemožnosti čekat na rozhodnutí soudu, je úřad povinen převzít dítě do péče neprodleně.

Pokud je k odvrácení nebezpečí potřeba aktivity jiných poskytovatelů služeb, než těch, kteří jsou s rodinou kontaktu, zdravotnické pomoci nebo práce policie má Jugendamt působit na rodiče v tom směru, aby tyto služby využívali. V nebezpečí z prodlení a pokud rodiče nespolupracují, se sám Jugendamt obrací na příslušné služby, aby se zabránilo ohrožení dítěte.

Nabídka výchovné ochrany je nabídka souboru opatření, která by měla působit na mladé lidi tak, aby se sami ochránili před nebezpečnými vlivy a byli sami schopni kritického rozhodování a odpovědnosti vůči sobě a jiným. Na prvním místě by však rodiče měli ochránit děti a před nebezpečnými vlivy varovat.

Podle §20 zákona SGB VIII (Bundessozialhilfegesetz, Buch VIII), pokud rodič primárně pečující o dítě nemůže o dítě dále pečovat, pak by ho měl nahradit druhý rodič a měla by mu být v této péči poskytnuta plná podpora. Pokud nejsou oba rodiče schopni o dítě pečovat, má být péče o dítě zajištěna v místě jeho bydliště, pokud je to jen trochu možné. V praxi to znamená, že pokud například matka samoživitelka musí být hospitalizována v nemocnici, dítě zůstává bydlet doma a pečuje o něj jiný blízký příbuzný, či někdo s přátel rodiny. Pokud není možné zajistit setrvání dítěte v domácím prostředí, ale může například omezenou dobu bydlet u kamaráda a rodiče obou i Jugendamt s takovým řešením souhlasí, je mu vždy dána přednost před umístěním dítěte do kolektivního zařízení či do péče osob vzdálených od trvalého bydliště dítěte.

Rodiče mají nárok na pomoc při výchově, pokud pomoc při výchově dítěte a k jeho harmonickému vývoji je vhodná nebo potřebná. Pomoc při výchově je poskytována zejména dle §28 SGB VIII. Ten stanovuje že: „Výchovné poradenství a jiné poradenské služby mají podporovat děti, mládež a rodiče při objasňování a překonávání individuálních a rodinných problémů, i faktorů, na kterých jsou tyto problémy založeny, při řešení výchovných otázek a v době rozvodu nebo rozchodu rodičů. Přitom mají spolupracovat odborníci různých směrů, kteří znají různá metodická východiska.“ Způsob a objem pomoci je poskytován podle individuálních potřeb. Užší sociální okolí dítěte má být součástí tohoto procesu.

Nárok na pomoc neodpadá, pokud péči o dítě převzala péči o dítě, tato osoba musí být schopná a ochotná tento úkol převzít. Předpoklad pro poskytnutí pomoci při výchově je, že tato osoba je ochotna a schopna poskytnout tuto pomoc ve spolupráci Jugendamtem. Pomoc při výchově obsahuje zejména pedagogické a s nimi spojené terapeutické služby. Podle potřeby má obsahovat i vzdělávání a přípravu na zaměstnání.

V případě, že není možné ponechat dítě v jeho biologické rodině, je mu poskytnuta tzv. Plná péče. Jedná se o službu pomoci při výchově, která má být odpovídající věku a vývoji dítěte a také v souladu s jeho osobními vztahy. Péče má směřovat, pokud je to jen trochu možné ke zlepšení podmínek výchovy v původních rodinách. Dítě je sice v jiné rodině, ale tato služba je časově omezena, na delší dobu se pak stává novou formou života. To znamená, že dítě je v nové rodině do úpravy poměrů v rodině původní. Pokud toto není možné, zůstává v pěstounské rodině natrvalo. V takovém případě klade stát pěstounům za úkol podporovat dítě při překonávání vývojových problémů a to zejména v jejich sociálním okolí. Má podporovat samostatnost dítěte bez ztráty vztahu ke své rodině.

4.3 Zákonem stanovené nabídky pomoci

4.3.1 Výchovné a rodinné poradenství (Erziehungs- und Familienberatung)

Tato forma nabízí poradenství, diagnostiku a terapii dětí i rodičů. Pomáhá řešit otázky a problémy, které jsou spojené s výchovou dětí, soužitím v rodině a partnerskými vztahy. Zaměření služby je ambulantní a preventabilní. Snaží se zabránit situaci, která by výrazně narušila funkčnost rodiny. Pracovníci poskytující toto poradenství jsou schopni v závislosti na věku dítěte pomoci rodině s celou řadou potíží od poruch spánku a krmení v kojeneckém období, přes různé potíže zdravého vývoje, poruchy učení ve školním věku, až po těžkosti přinášející dospívání dětí. Vždy se společně s rodinou snaží nalézt příčinu obtíží a vhodné možnosti jejího odstranění.

4.3.2 Sociální skupinová práce pro děti a mládež (soziale Gruppenarbeit für Kinder und Jugendlichen)

Účast při sociální skupinové práci má pomoci starším dětem a mladým lidem při překovávání problémů během jejich vývoje a problémy s chováním. Sociální skupinová práce má na základě skupinově pedagogického konceptu podporovat vývoj starších dětí a mládých lidí pomocí sociálního učení ve skupině.

4.3.3 Působení výchovného zástupce - opatrovníka (Erziehungbeistandschaft)

Opatrovník má podporovat děti při překonávání vývojových problémů, zejména v sociální oblasti. Zaměřuje se při tom na řešení výchovných problémů, budování sociálních vztahů, plnění školních povinností, sociální integraci, předcházení sociálně patologickým jevům jako je užívání návykových látek, agresivita a delikvence. Má podporovat samostatnost dítěte bez státy vztahu k jeho biologické rodině. Jedná se o výchovné opatření, kdy dítě může, ale nemusí zůstat v každodenní péči svých rodičů.

4.3.4 Sociálněpedagogická pomoc rodině (Sozialpädagogische Familienhilfe)

Sociálně pedagogická pomoc rodině má prostřednictvím intenzivního poradenství a doprovázení podporovat rodiny v jejich výchovných úkolech, při překonávání každodenních problémů, řešení konfliktů a krizí a v kontaktu s úřady a institucemi. Má poskytnout pomoc ke svépomoci. Služba je dlouhodobějšího charakteru a vyžaduje spolupráci rodiny.

4.3.5 Denní skupiny (Tagesgruppen)

Pomoc při výchově prostřednictvím pobytu dítěte v denní skupině má podporovat vývoj dítěte skrze sociální učení ve skupině, doprovázení rodiny, školní podpory a spolupráce s rodiči. Toto vše má zajistit, možnost setrvání dítěte v rodině. Pomoc může být poskytována také vhodnou formou rodinné péče.

4.3.6 Výchova ve pobytovém zařízení nebo jiné formy bydlení s opatřením. (Heimerziehung, sonstige betreute Wohnform)

Pomoc při výchově v zařízeních denně nočních má podporovat vývoj dětí a mládeže prostřednictvím spojení každodenního života s nabídkami terapeutických aktivit. Má být odpovídající věku a vývoje dítěte a podle možností vést ke zlepšení podmínek v původních rodinách. Má se pokusit navrátit dítě do původní rodiny nebo připravit výchovu v náhradní rodině, pokud další soužití s biologickými rodiči není v budoucnu možné. Zvláště pokud se jedná o mladistvé, kteří by se obtížně adaptovali v pěstounské rodině má tato péče poskytnout životní formu na delší dobu během níž je mladý člověk připravován na samostatný život. V rámci této přípravy se má mladým dostat podpory a rad zvláště v otázkách vzdělávání a zaměstnání.

4.3.7 Intenzivní sociálně-pedagogické individuální zaopatření (Intensive sozialpädagogische Einzelbetreuung)

Tato služba se poskytuje mladým lidem, kteří potřebují intenzivní podporu v sociální integraci a v přebírání zodpovědnosti za způsob svého života. Pomoc je dlouhodobějšího charakteru a má odpovídat individuálním potřebám.

V SRN existuje rozsáhlá síť veřejně dostupných poradenských pracovišť, různých poskytovatelů na všechny druhy rodinných problémů. Tato pracoviště poskytují důvěrné a bezplatné poradenství. Podrobné informace o všech poskytovatelích se rodiče mohou dozvědět na každém Jugendamtu nebo u tzv. „Místního svazu pro rodinu“, kde jsou zahrnuty instituce jako: předškolní a volnočasová zařízení Kita, církve, různé svazy, spolky, podniky a obce. Cílem tak široké nabídky je vytvářet rámcové podmínky přátelské k rodině.

Rádce pro rodiny (Teschner, 2008, s.108), který poskytuje komplexní informace o službách pro rodinu uvádí v kapitole o pomoci při výchovných problémech, že „Výchova dětí je krásný, často ale také obtížný úkol, před kterým rodiče stojí. Děti jsou dnes vystaveny mnoha, dílem protikladným, působením. V podmínkách proměňující se společnosti, probíhá výchova ne vždy bez problémů“. Rodiče se tak cítí naprosto přetížení nebo ztracení v kritických situacích. Následky frustrace rodičů může u kojenců a malých dětí přinést značné trauma a stálé poškození. Proto by se rodiče neměli obávat a přijít si požádat o včasnou pomoc na kterou mají ze zákona nárok. Rodiče jsou často vyzýváni, aby dbali na to, že děti mají právo na výchovu bez násilí. Zákonodárce zakázal tělesné tresty, duševní zraňování a jiná ponižující opatření.

4.4 Jugendamt

Jugendamt, bývá označován také jako úřad pro dítě a rodinu, poskytuje poradenství a podporu v krizových situacích a nabízí pomoc v souladu se zákonem KJHG SGB VIII. Jedná se o takzvaný dvousložkový úřední orgán. První složkou úřadu je komise pro pomoc nezletilým – politické rozhodovací grémium. Druhou složkou je správní orgán.

V dnešní době již Jugendamt není výkonný a kontrolní úřad jako tomu bylo v minulosti, ale poskytovatel služeb, který na prvním místě poskytuje poradenství dětem a jejich rodičům. Stále však ručí za výchovu a vývoj dítěte v situacích, kdy například rodiče zneužívají svá rodičovská práva, jsou ve výkonu trestu nebo zemřou. I nadále je povinen zasáhnout, pokud někdo postupuje proti blahu dítěte, zvláště v případech týrání, sexuálního zneužívání a zanedbávání. Má tak zvláštní postavení v oblasti zařazení takového dítěte do sítě zařízení pro pomoc dětem.

Na Jugendamtu pracují na prvním místě sociální pedagogové, dále jsou tu zaměstnání administrativní pracovníci.

Jugendamt zajišťuje vítání občánků, poskytování rodičovského příspěvku (v SRN ho dostává každá rodina bez ohledu na své příjmy), zprostředkovává adopce, poskytuje výživné, podporuje a vytváří volnočasové aktivity dětí a mládeže a v případě potřeby přebírá poručnictví nad nezletilými.

Náplní Jugendamtu je práce týkající se péče o děti a mladé lidi, nabídka preventivní poradenské služby a poskytování pomoci ve výchově.

Chceme přispět k tvorbě příznivých životních podmínek rodin podporou a radou. Ve společném dialogu můžeme najít odpovídající nabídku a pomoc pro každou rodinu a její aktuální životní situaci

4.5 Diakonie jako příklad nestátní organizace podílející se na prevenci sociálního osiřeni

Diakonie představuje jednu z velkých společností, která je v Německu označována jako freie Träger, tedy poskytovatel sociálních služeb, který poskytuje služby na základě zákona KJHG SGB VIII. Takových poskytovatelů služeb je v Německu mnoho. Já jsem vybrala Diakonii jako jednoho zástupce, protože patří mezi největší organizace s velkým počtem klientů i zaměstnanců. Služby v prevenci sociálního osiřeni poskytuje rodinám v podobném rozsahu jako česká organizace Střep. Také jsem chtěla ukázat zapojení církví do veřejného života v rozsahu, který v sekulární České republice není běžný.

Diakonie byla založena v roce 1848 evangelickou církví s cílem bojovat proti duševní a materiální chudobě a sociální nouzi. Vedle pomoci lidem, sleduje tato organizace také druhý cíl a to předávat lidem evangelium a víru v Ježíše Krista, což je pro mnohé v podstatě synonymum. Je třeba zdůraznit, že u našich západních sousedů je víra v Boha mnohem více propojena s každodenním a to i veřejným životem. Patří k dobrému tónu hlásit se k některému z náboženství.

Druhá velká společnost založená na základech náboženské víry je katolická Charita. Obě poskytují své služby v bez ohledu na vyznání klientů a obě působí v celém Německu, i když samozřejmě mají více poboček tam, kde se více lidí hlásí k příslušné víře. Velmi zjednodušeně se dá říct, že Diakonie působí více v severní a střední části země a Charita více v té jižní.

Diakonie, mimo jiné, provozuje azylové domy pro ženy s dětmi, ve kterých je kromě běžných služeb poskytována terapeutická pomoc ženám, které mají zkušenost s domácím násilím. Terapeutická pomoc je poskytována také jejich dětem, které násilí v rodině také poznamenává i pokud nejsou přímými oběťmi.

Další formou péče je pomoc těhotným dívkám a ženám tak, aby i v osobní nepříznivé situaci mohly přivést dítě na svět a mohly také o něj hodnotně pečovat. Tuto službu Diakonie nabízí jako alternativu interrupcí. Pomoc je poskytována ve čtyřstupňové podobě. Prvním stupněm je stacionární ubytování, které nabízí tzv. "Mutter-Kind-Heim", tedy domov matek a dětí. Dalšími stupni jsou podporované bydlení buď formou skupinového bydlení, nebo bydlení v apartmánech a ambulantní preventivní sociální služba pro ženy bydlicí samostatně. Součástí všech těchto služeb je pravidelné individuální či skupinové poradenství.

Diakonie má také programy, které jsou přímo zaměřeny na prevenci sociálního osíření. Jednou z mnoha služeb je denní preventivní péče. Služba je určena pro děti a jejich rodiče. Diakonie podporuje vzdělávání a samostatnost rodičů v jejich výchovných úkolech, tak aby se péče rodičů stala přínosem k růstu a rozvoji dětí. Vzdělávání není pojato jako jednostranný proces přizpůsobení rodiče, ale je poskytováno s důrazem na individuální potřeby, úctu a životní styl rodiny.

Doprovázení v obtížných životních situacích je další službou, která snižuje každodenní zátěž v oblasti zajištění obživy (existence), partnerských vztahů, vztahu mezi rodiči a dětmi nebo při rozvodu (rozchodu), handicapu, nemoci nebo úmrtí člena rodiny. Tyto situace přinášejí do rodiny tlak, který vyžaduje profesionální poradenství a pomoc.

5 METODY PRÁCE POUŽÍVANÉ V RÁMCI PREVENCE SOCIÁLNÍHO OSÍŘENÍ

Cílem sociální práce a tedy i všech používaných metod v souvislosti s prevencí sociálního osíření je udržet citové vazby v biologické rodině a pomoci rodičům vytvářet vhodné podmínky pro život dítěte/děti v rodině. Cílem je také provázení dítěte i rodičů do doby než se situace v rodině normalizuje. Spolupráce by však neměla být moc dlouhá, tedy přesáhnout jeden rok.

5.1 Sanace rodiny

Preventivní působení na rodinu, které by dokázalo změnit respektive zlepšit její nepříznivou situaci je možné zahrnout pod název Sanace rodiny. Podle definice Oldřicha Matouška (2008) se jedná o „postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena z rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen. V současnosti v západních zemích převažuje názor promítající se i do praxe sociální práce, že sanace rodiny by měla být metodou první volby u většiny případů, kdy je sociální služba kontaktována kvůli výskytu domácího násilí. Sanace rodiny má však mnohem širší pole působnosti, například jako postup doplňující léčbu závislosti u dospělých lidí. Práce s rodinou může mít formu podpory od zaškoleného dobrovolníka, terapie poskytované profesionálem celé rodině nebo někomu z rodiny v domácím či jiném prostředí, služby poskytované rodinám (př.: docházka dětí do specializovaných denních center, přípravné vzdělávání dětí před vstupem do školy, docházka do rodinných a mateřských center).“ V jiné publikaci (Matoušek, 2005, s.275) píše, že „programy sanace by měly ovlivňovat výchovný styl rodičů, jejich angažovanost, měly by posilovat schopnost rodičů řešit náročné situace týkající se partnera, širší rodiny i samotného dítěte, stanovovat dítěti meze přijatelného chování a v případě potřeby uplatňovat vůči dítěti přiměřené sankce.“

Dále dle Bechyňové a Konvičkové autorek knihy Sanace rodiny (Bechyňová, Konvičková, 2008, s.18) a zakladatelek prvního českého centra pro sanaci rodiny je sanace rodiny „souborem opatření, sociálně právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a

programům, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Důsledkem neřešené nebo akutní situace ohrožení může být jeho umístění mimo rodinu. Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině. Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat příznaky ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc k zachování rodiny jako celku. Nedílnou součástí sanace rodiny jsou činnosti podporující udržitelnost kvalitativních změn v rodině“

Mezi základní znaky sanace rodiny patří sestavení multidisciplinárního týmu a určení jeho koordinátora. Role a úkoly každého pracovníka týmu jsou známé a jasné všem ostatním členům tohoto týmu. Členové a pravidla týmu jsou známá také sanované rodině, která s nimi souhlasí a zaváže se je respektovat. Rodině je také známo, že pokud nebude spolupracovat, nebo pokud se situace v rodině nezlepší, může to mít za následek zásah pracovníka OSPOD a případné rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče ústavního zařízení. Další znak je sestavení sanačního plánu, ve kterém jsou konkrétní kroky naplánovány na konkrétní časová období, rodina i členové týmu se rovnoměrně podíleli na jeho vytváření, souhlasí s ním a souhlasí také se systémem kontroly dosahování jednotlivých kroků. V rámci tohoto kontrolního vyhodnocování jsou také domluveny znaky, dle kterých se pozná splnění a efektivita sanačního plánu, či jeho dílčích celků.

Samozřejmě jsou případy, ve kterých je tato metoda zcela nevhodná. Patří mezi ně situace, kdy dítě bylo vystaveno obzvláště krutému zacházení ze strany rodičů a znalci dále nedoporučují jejich vzájemný kontakt. Dále situace kdy jsou rodiče závislí na alkoholu, drogách, nebo mají psychiatrické onemocnění a odmítají léčbu, či nedodržují doporučené léčebné postupy, případně neužívají řádně předepsané léky. Také v situaci, kdy jsou rodiče částečně zbaveni způsobilosti k právním úkonům a nesouhlasí s kontaktem mezi jejich opatrovníkem a multidisciplinárním týmem, není možné rodinu sanovat. A nakonec pokud je znaleckým posudkem prokázáno, že mezi rodiči a dětmi není žádná citová vazba je sanace rodiny bezpředmětná.

Sanace rodiny využívá celou řadu metod, které mohou být v prevenci sociálního osíření použity samostatně, které může používat terénní pracovník i pracovník působící instituci poskytujícím ambulantní služby.

5.1.1 Poradenský rozhovor a jiné komunikační techniky

Základem každé poradenské i terénní práce je poradenský rozhovor. V této části bych ráda poukázala na některé prvky a komunikační metody či techniky, které mohou být v kontaktu s rodiči v jejich přirozeném prostředí velmi přínosné.

5.1.1.1 Otevřené otázky

Otevřené otázky jsou velice známou technikou, proto se jim budeme věnovat jen krátce. Považuji však za důležité jasně zde označit jejich výhody a to jak pro klienta tak pro pracovníka. Používá-li pracovník otevřené otázky, získá od klienta mnohem více informací. Je to mnohem jednodušší práce, a na klienta působí přirozenějším dojmem. Klient má možnost hovořit o věcech, které on osobně vidí a cítí jako komplikace v obtížích, na kterých s odborníkem pracuje. Má možnost pocítit, že pracovník má o něj a jeho obtíže zájem a hlavně, při hlasité verbalizaci svých těžkostí a myšlenek má možnost si ujasňovat věci, se kterými si nevěděl rady a hledat své vlastní zdroje, svá vlastní řešení. Otevřené otázky tedy vedou k aktivizaci, kreativitě a zplnomocňování klienta.

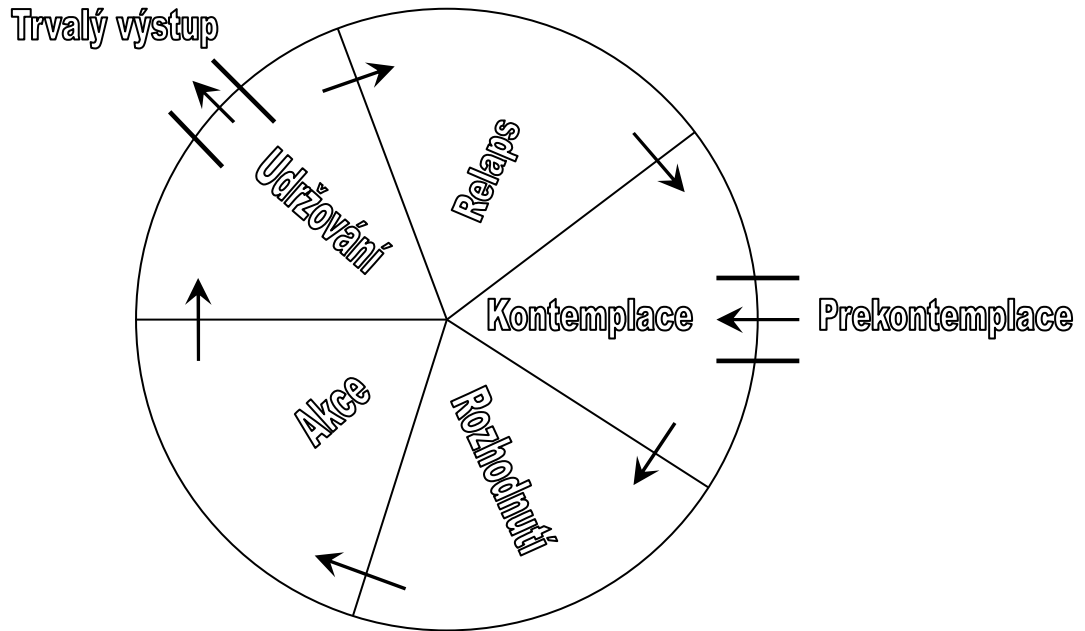
5.1.1.2 Motivační rozhovory

S použitím této metody při práci s rodinami ohroženými sociálním osiřením, nebo jejími dílčími částmi, jsem se setkala pouze u nestátní organizace Střep o.s. Přesto považuji za důležité jí zde zmínit. Domnívám se, že díky svému založení by mohla být úspěšně použita také v práci s touto cílovou skupinou.

V knize o motivačních rozhovorech se uvádí, že se jedná o metodu terapeutické práce s lidmi, kteří se potýkají s některou formou naučeného kompulzivního nebo též problémového chování.“ (Miller, Rollnick, 2003, s. vii.) Víme-li, že rodiče, jejichž chování k dítěti není adekvátní potřebám dítěte, zažili ve svém vývoji také neadekvátní zacházení a stalo-li se toto jednání, které sami zažili pro ně vzorem, mohli by být motivační rozhovory velmi úspěšně využitelné v procesu nápravy rodinných vzorců chování. Jak již sám název napovídá, jedná se o práci s motivací klienta. Dle Millera a Rollnicka (2003, s.14) se motivace jeví „jako stav připravenosti ke změně, či touha po ní, tento stav se však v různých situacích a čase mění a dá se ovlivnit“. Model, takzvané kolo změny (obr.1), vyvinutý Prochaskou a DiClementem (citováno dle Miller, Rollnick, 2003, s.15) ukazuje průběh procesu, který se dle obou autorů může několikrát opakovat než člověk nabude stability a ke změně skutečně dojde. Dále nám

tabulka (obr. 2) převzatá ze stejné publikace (Miller, Rollnick, 2003, s.17) ukazuje jaké úkoly pro pracovníka – terapeuta, přinášíjí jednotlivé fáze změny.

Obrázek 1

Obrázek 2

Fáze změny a úkoly terapeuta

Fáze	Motivační úkoly terapeuta
Prekontemplace	Vyvolejte u klienta pochybnosti, posilte vnímání nebezpečí a potíží, které stávající chování přináší.
Kontemplace	Nakloňte rovnováhu žádoucím směrem, připomeňte důvody pro změnu a nebezpečí, pokud změna nenastane.
Rozhodnutí	Pomozte klientovi, aby se rozhodl pro nejlepší variantu akce směřující ke změně
Akce	Pomozte klientovi udělat vše potřebné.
Udržování	Pomozte klientovi najít a použít metody, které zabrání relapsu.
Relaps	Pomozte klientovi, aby obnovil proces uvažování, rozhodnutí atd.

Jedná se o komplexní metodu využívající řadu technik jako je empatie, poskytování zpětné vazby, ale také rozvíření rozporů dilematu, práci s ambivalencí i odporem. Pokud zkušený pracovník vede s klientem efektivní motivační rozhovor, vede ho k pojmenování obtíží v jeho životě a k hledání cesty jak tyto problémy překonat.

5.1.1.3 Přeznačkování a přerámcování

Přeznačkování, jak sám název vypovídá, vychází z poznatků etiketizační teorie, kdy se jedinec po nějaké době, kdy je označován určitou „nálepkou“, ztotožňuje s tímto označením, přijímá ho jako součást své osobnosti a nesnaží se takovéto označení změnit, či se ho zbavit. Z tohoto důvodu se některé postupy pracující na změně klienta záměrně vyhýbají označením klienta „nálepkou“. Například v práci se závislými klienty není vždy výhodné, aby klient sám sebe viděl a označoval jako „fetáka“ „alkoholika“ či „gemblera“. Bohužel, pracovníci v sociální oblasti často sami takové „nálepky“ dávají. Vede je k tomu zkušenost s předchozími klienty a snaha ušetřit čas při sdílení případu svým kolegům. Je známo, že takováto označení mohou nadělat spoustu škody. Pokud pracovník nazve klienta líným, nedává mu prostor pro vysvětlení a řešení takového chování. Další obrovskou nevýhodou

tohoto způsobu označování je jeho dlouhodobost. Označení se s postiženým nese dlouhé období a nedává tak žádný prostor ke změně. Přeznačování naopak dává možnost pochopit konkrétní chování v kontextu konkrétní situace. Tím dává všem zúčastněným prostor pro porozumění a pozitivní změnu. Dává také klientům zažít pocit důvěry, laskavosti a lidské důstojnosti. Jak přeznačovat uvádí ve své publikaci Rieger a Vyhnálková (citováno dle Bechyňové, Konvočkové, 2008, s. 70):

Uvědomit si svůj obvyklý způsob značování (hodnocení) chování – například „je agresivní“.

Zvážit další reálné varianty pro vyjádření tohoto chování – například „je energický, průrazný, silný, plný sebevědomí“.

Snažit se najít tu variantu, která se zdá přijatelná pro dítě, rodiče, učitele atp. v kontextu konkrétní situace.

Zformulovat si v mysli vyjádření novým způsobem – například „Petr je takový průrazný, energický“.

V rozhovoru to říci rodičům, dítěti, učiteli, vychovateli – například „Petr je takový průrazný, plný energie, že?“.

Reakce rodičů, dítěte nebo jeho okolí prozradí, je-li pro ně nový způsob vyjádření chování přijatelný.

I když reakce okolí nesdělí nic významnějšího, je každý krok k poloplnému vnímání dítěte/rodičů pozitivní.

Opakováním přeznačování lze ovlivňovat vztah okolí k dítěti nebo rodičům, posilovat motivaci ke změně „problémového“ chování.

Přerámcování definuje Vybíral (2000, s.192) jako „Změnu vztahového rámce v průběhu komunikace, když je vhodné změnit negativní postoj, posuzování druhého člověka nenásilnou formou na pozitivní, nebo alespoň neutrální“. V práci s rodinami, kde se jedná o nápravu rodinného prostředí tak, aby dítě mohlo dále setrávat v rodině často dochází k emočně vypjatým situacím. Lidová moudrost výstižně říká, že nejzranitelnější jsme na dětech. Rodiče

mají často strach, nebo se zlobí a svou úzkost pak formulují do obraných či útočných sdělení pracovníkovi. Pracovník, má-li přerámcování proběhnou úspěšně, musí z řeči klienta správně odhadnout, jakou pozici klient právě hájí a co je jeho zájem. Říká-li klient například: „Dejte mě s tím pokoj, na to vám kašlu“ může být jeho pozice takováto: „Už jsem unavený, snažím se ale nepřináším to žádné výsledky, už nemůžu“. A pravděpodobně pak hájí zájem: „uznejte mou snahu, možná ne všechny kroky které jsem učinil byly správné, ale dělám všechno co můžu a co umím“. Potíž je v tom, že původní sdělení je útočné a přirozená reakce pracovníka by byla obrana. Těžko však může být pracovníkova pomoc pro klienta prospěšná, pokud spolu budou komunikovat na bojovém poli. Reakce pracovníka na výše uvedené sdělení klienta by v případě přerámcování mohla vypadat třeba takto: „Chápu vás, že už jste z toho všeho unavený, vím že se snažíte ze všech svých sil. Zkuste mi povědět co všechno už jste podnikl sám a třeba najdeme ještě nějaké další cesty, jak vám ve vaší situaci pomoci“.

5.1.2 Individuální plánování

V našem prostředí je zatím metodicky popsáno individuální plánování v sociálních službách. Ty poskytují především nestátní neziskové organizace. Státní správa, žádné podobné metodické pokyny zatím nemá, což ovšem neznamená, že by nemohla využívat standardů vytvořených pro potřeby sektoru nestátního.

„Individuální plánování je kontinuální, záměrný, strukturovaný proces, při němž se stanovují kroky (prostředky), jimiž je třeba dosáhnou požadované změny. Individuální plánování je především proces sblížení představ a ujednávání o „společném zájmu“ poskytovatele a uživatele služby. Tento „společný zájem“ je popis toho, jak bude vypadat změna nepříznivé situace, v níž se uživatel nachází – tedy cíl spolupráce. V závislosti na dohodnutém cíli je pak naplánován postup, jakými způsoby tohoto cíle bude dosaženo a budou i identifikována rizika, zisky a ztráty plynoucí z této změny.“ (Johnová, Haifo, Klíma, Chábová, Brožová, 2008 s.77)

Pokud má být práce s rodinou smysluplná a úspěšná v tom smyslu, že pracovník postihne příčinu potíží v rodině a bude se spolu s klienty věnovat její nápravě, je nezbytné pracovat s každou rodinou individuálně. Zákon o sociálních službách ukládá poskytovatelům přímo za povinnost individuální plánování. Doslova uvádí v §88 písmeno f): „Poskytovatelé sociálních služeb jsou povinni plánovat průběh poskytování sociální služby podle osobních cílů, potřeb a schopností osob, kterým poskytují sociální služby, vést písemné individuální záznamy o

průběhu poskytování sociální služby a hodnotit průběh poskytování sociální služby za účasti těchto osob, je-li to možné s ohledem na jejich zdravotní stav a druh poskytované sociální služby, nebo za účasti jejich zákonných zástupců.“

Služba musí vždy vycházet z osobních potřeb a cílů klienta, v našem případě z potřeb a cílů rodiny. Smyslem individuálního plánování je naplnění cílů klienta a nikoli pracovníka. Zkušený pracovník je často svými poznatky ovlivněn natolik, že si sám dopředu sestaví jakýsi koncept pomoci. Ovšem konkrétní rodina má obvykle jiné vidění celého problému a toho se pracovník musí držet jako výchozího momentu. Nejsou tedy důležité odborné cíle pracovníků, ale cíle klientů.

Plánování i průběžné a závěrečné hodnocení je podmíněno přímou účastí klientů. Klient je zadavatelem zakázky, s ním se projednává forma pomoci, její průběh i hodnocení. Bez klientova souhlasu není možné službu poskytovat. Vždy musí být brán ohled na možnosti klienta, zdravotní, mentální, znalostní, komunikační, ale také například časové.

V průběhu přípravy služby poskytuje individuální plánování prostor pro klientovo vyjádření jeho potřeb a přání, pro ujasnění si vlastní motivace. Může se tedy stát východiskem pro snazší pochopení situace ze strany pracovníka stejně jako pro další rozvoj dovedností uživatele. Pracovníkovi tento postup umožňuje zachování kvality jím nabízených služeb. Tím mu zároveň poskytuje bezpečný prostor, individuální plán jasně stanovuje jeho roli v průběhu celé služby, vymezuje jeho kompetence a stává se tak zároveň i nástrojem motivace a hodnocení jeho služeb, jak pro něj samotného, tak pro pracovníkova zaměstnavatele.

Samotné zaměření služby by mělo být nastaveno tak, aby podporovalo přirozené kontakty a vztahy v klientově okolí. Často skrývají potenciál, který může mít na klienta velmi příznivé účinky a které pracovník není schopen dohlédnout. Opačný postup je možný pouze pokud si to klient výslovně přeje. Pokud například cítí ve své přirozené komunitě negativní působení na příznivý průběh poskytované služby je nutné jemu a celé rodině pomoci vybudovat si novou síť sociálních vztahů.

Klient či klientská rodina má nárok na jednoho odpovědného pracovníka, který jí pomáhá. Pro úspěšné projití procesem normalizace či změny v rodině je nutné, aby se mezi rodinou a pracovníkem vytvořila důvěra, což je těžko dosažitelné, pokud se pracovníci v rodině střídají. K tomu, aby pomoc rodině byla efektivní je zapotřebí kvalitní a funkční výměna informací nejen mezi pracovníkem a rodinou, ale také mezi ostatními organizacemi a

pracovníky. Zde je nutné upozornit, že v našich podmínkách má pouze OSPOD právo na zjišťování a shromažďování všech informací o rodině a dětech bez jejich souhlasu. Pokud tedy pracuje s rodinou poskytovatel sociálních služeb a navrhuje například informovat o určitých změnách či postupech školu, je třeba, aby k tomu měl písemný souhlas rodičů.

Cílem individuálního plánování je posilování kompetencí a autority klienta v tom smyslu, aby sám rozpoznal a určil, která z nabízených služeb je pro něj vhodná. Klient není objektem služby, je jejím zadavatelem a poté aktivní součástí.

Výhody, které klientům tento způsob práce přináší, jsou zejména pocit bezpečí. Klient ví, co se bude v průběhu celého procesu dít, jaký mají jednotlivé kroky smysl, a má konkrétní osobu – pracovníka, který se osobně zajímá o jeho potíže a angažuje se v jeho prospěch.

Je třeba si uvědomit, že možná důležitější, než samotný výsledný plán je onen proces plánování. Zde je velký důraz kladen právě na zapojení klienta. Ve výsledku musí být cíle plánu shodné s individuálními cíli klienta.

Základním nástrojem při plánování je dialog mezi pracovníkem a klientem (viz výše popsané komunikační metody a techniky). V tomto procesu je vhodné pokud si cíle spolupráce klient formuluje vlastními slovy a dotváří ho za podpory pracovníka. Tedy pracovník v žádném případě nestanovuje cíle, ale může a musí stanovovat podmínky a prostředky, kterými může být cíle dosaženo.

Službu může poškozovat, pokud je cíl spolupráce formulován pouze formálně. Klient není za formulaci cíle zodpovědný, to je starost pracovníka a je také na pracovníkovi, aby posoudil adekvátnost cíle. Pokud je formulovaný cíl, vzhledem k přáním klienta příliš banální, nebo pokud cíl výrazně překračuje možnosti pomáhající instituce (přesahuje do jiných forem sociálních služeb, na které se organizace ve své činnosti nezaměřuje), je to pracovník, který vyzývá klienta k další práci na společném formulování cíle.

5.1.2.1 Proces plánování

Proces plánování začíná zkoumáním, jak uživatel rozumí situaci, ve které se nachází, jak chápe roli pomáhajícího pracovníka, co od něj čeká, zda zná jeho kompetence. Nedílnou součástí tohoto procesu je i navázání důvěry mezi klientem a pracovníkem. Je důležité, aby pracovník správně porozuměl situaci klienta, aby společně mohli formulovat cíle spolupráce.

Dalším krokem je tvorba plánu. To jest stanovení kritéria naplnění cíle, jak klient i pracovník poznají, že bylo cíle dosaženo, případně do jaké míry bylo cíle dosaženo. Do procesu plánování patří také analýza zdrojů, které umožní naplnění cíle (služby, odborníci, soc.okolí klienta, finanční zdroje). Následuje výběr vhodných metod práce. Také je nutné posoudit rizika a případně rizikové situace, které by mohli při naplňování cílů nastat. V této fázi se též stanovují termíny dosahování jednotlivých dílčích kroků i celého cíle. Účastníci procesu by si měli být vědomi svých rolí a úkolů.

Při realizaci plánu jsou postupně plněny naplánované kroky a je dobré zaznamenávat průběh realizace pro snazší závěrečné vyhodnocování i pro posílení motivace klienta.

Vyhodnocení při konci spolupráce provádí vždy pracovník s klientem společně. Naplnění cíle může vést k ukončení spolupráce, k formulaci nového cíle i k předání klienta jinému odborníkovi.

5.1.3 Doprovázení rodin jako prevence sociálního osiření

Termín doprovázení je v sociálních službách sice používán velice často, přesné vymezení jeho obsahu chybí. Celá řada organizací, které doprovázení jako svou službu nabízí, uvádí, že obsah forma a rozsah závisí na individuální dohodě pracovníka s konkrétním klientem. To přesně vypovídá o zaměření služby. Každý klient a každá rodina potřebují doprovázení v jiné oblasti. Všem typům doprovázení je ale společné, že poskytují prostor pro sdílení situace, ve které se klient či rodina nachází. Doprovázející pracovník se v ideálním případě stává důvěrníkem.

Jedná se o sociální službu poskytovanou jednotlivci nebo rodině, která se nachází v tíživé životní situaci. Náplní této služby je podpora poradenství a pomoc v běžných životních úkonech. Trvá omezenou dobu a vede k splnomocnění klienta tak, aby po skončení doprovázení byl ve svém životě samostatný (Soziale Dienst Mittelrheintal, 2009). Můžeme sem zařadit rozhovor, a to jak o běžných věcech, tak o tom co klienta trápí. Důležitou součástí této služby je totiž lidský rozměr, který dává klientovi možnost nabytí jistoty, že jeho život a obtíže někoho zajímají, že pracovník mu rozumí a stojí na jeho straně. Dále je to pomoc s listinami (nejrůznější formuláře a dopisy), vyjednávání (zejména na úřadech), doprovod (k lékaři, do školy,...), a také krizová intervence. (Člověk v tísni, 2006)

Zcela konkrétně se může jednat například o návštěvu rodiny doma. Pracovník se přeptá jejich členů, jak prožili poslední týden a také na oblasti spolupráce, například jak se rodině daří docházet s dítětem na pravidelné návštěvy do pedagogicko psychologické poradny. Od matky se může dozvědět, že sice s dítětem do poradny dochází, ale že vůbec nerozumí materiálům, které tam obdržela a podle kterých má s potomkem pracovat. V této chvíli doprovázející pracovní navrhne, zda by se na zmíněné materiály mohli podívat společně, přeptá se matky, jak jednotlivým částem rozumí a pomůže jí zorientovat se v dosud neznámých pojmech a cvičeních.

5.1.4 Případová konference v prevenci sociálního osiření

Jedná se o u nás poměrně novou a málo využívanou metodu, která v sobě ovšem skrývá obrovský potenciál. V Německu je tato metoda naopak běžně používána, což je také zahrnuto v zákoně. V němčině se nazývá Fachkonferenz. Metoda se úzce zaměřuje právě na práci s rodinou v obtížných životních situacích a pomáhá rodině nacházet vlastní vnitřní zdroje, i se ujistit o široké síti odborné podpory, kterou okolo sebe má. „Případová konference je plánované a koordinované multidisciplinární setkání odborníků, kteří s rodinou a ohroženým dítětem pracují ve své každodenní praxi. Tito odborníci jsou vědomě, nebo automaticky průvodci rodiny a dítěte v obtížné situaci.“(Bechyňová, Koncičková, 2008 s.91) V práci s rodinou ohroženou sociálním osiřením by měl případovou konferenci v našich podmínkách nejčastěji svolávat a také koordinovat pracovník OSPOD. Není to však nutnou podmínkou, svolavatelem může být i kterýkoli z dalších odborníků. Obvykle se případové konference účastní pracovník OSPOD, lékař, třídní učitel, výchovný poradce, pracovník pedagogicko-psychologické poradny, pracovník sociální služby, pracovník centra pro sanaci rodiny a další. Rodiče a dítě musí být vždy o takovém setkání informováni a musí jim být nabídnuta osobní účast. Ze zkušeností občanského sdružení Střep vyplývá, že rodiče si často nepřejí se takové konference účastnit, nebo ne celé. Těmto rodičům je tedy nabízena možnost účastnit se závěrečné fáze. Dobrým a osvědčeným zvykem také bývá právo rodiny přizvat si jednu blízkou osobu jako tzv. sociální podporu. Aktivita rodičů je považována za pozitivní prvek, neboť oni jsou experty na život jejich dětí. Jejich zkušenosti a nápady proto mohou být využity pro příznivé vyřešení obtížné situace dítěte i rodiny. Stěžejní pro úspěch případové konference je pozitivní přístup všech zúčastněných. Neměly by být probírány pouze nedostatky, problémy a rizika, protože to může prohlubovat frustraci rodičů i pracovníků.

Naopak je vhodné hledat nové možnosti řešení, které budou pro pracovníky přijatelné a pro rodinu dosažitelné, což povede k povzbuzení v další práci všech.

Cílem a výstupem z konference je plán sanace rodiny, který naplňuje podstatu výše uvedeného individuálního plánování. Shrňme tedy, že plán musí obsahovat:

Proč – jaký je současný stav a jaké konkrétní změny v situaci rodiny a dítěte musí nastat

Co – konkrétní pracovní body, kterým je nutné se věnovat

Kdo – tedy, kdo bude za dosažení naplánovaných kroků zodpovědný

Jak – konkrétní pracovní kroky, jimiž budou dosahovány dohodnuté změny

Do kdy – konkrétní časové období, po kterém bude vyhodnocena efektivita

Dále je nutné zajištění místa a času na získání zpětné vazby včetně ustanovení kdo všechno se ho bude účastnit, kdo svolá příští pokračování případové konference a v případě nepřítomnosti rodičů také to, kdo bude rodinu o výsledcích a výstupech konference informovat.

5.2 Spolupráce a plánování pomoci dle §36 KJHG

Podle tohoto zákonného nařízení mají být využity veškeré dostupné možnosti zajištění adekvátní péče o ohrožené dítě předtím než je zvolena možnost pobytu dítěte mimo rodinu a to jak v pobytovém zařízení tak v rodině pěstounské.

Na plánování pomoci spolupracuje vždy více odborníků. Společně zvažují rozsah a povahu pomoci, která by měla být dítěti poskytnuta. Základem pro volbu pomoci by mělo být vždy zjištění potřeb dítěte. Poté by měl být stanoven druh nezbytné podpory a stanovení vhodné služby. Dále musí být stanoven systém pravidelné kontroly, která bude sledovat průběh služby a vyhodnocovat zda je přiměřená potřebám dítěte, a zda je stále ještě nezbytná. Do plánování by poté měly být zahrnuti i poskytovatelé vybrané služby, která pomáhá s jeho realizací. Tito odborníci mohou dále dávat připomínky k přehodnocení plánu. V případě změny plánu a poskytované pomoci o tom musí být podána zpráva všem odborníkům, kteří na tvorbě plánu spolupracovali. Plánování pomoci podle §36 (KJHG) je vždy výsadou Jugendamtu. V Německu tedy, jak už bylo uvedeno, je to pracovník Jugendamtu, který

v případě, že se domnívá, že situace v rodině dítěte je velmi riziková svolává případovou konferenci, radí se s ostatními odborníky a sestavuje s jejich přispěním plán pomoci. Na základě tohoto plánu je pak rodině a dítěti poskytnuta služba (většinou zajištěna nestátními poskytovateli) a Pracovník v jejím průběhu jen kontroluje přiměřenost služby s ohledem na potřeby dítěte a její kvalitu. (Stadjugendamt Ludwigshafen, 2003, s.62)

Plánování pomoci probíhá jen jednou, centrálně, jednotlivý poskytovatelé vždy obdrží od Jugenamtu zakázku na konkrétní službu. Plánování pomoci není ponecháno na individuálních schopnostech a tvořivosti každého pracovníka tak, jak je tomu u nás v individuálním plánování, ale je předem dáno příslušnými formuláři, na základě kterých pracovník s dítětem a jeho rodinou pracuje. V přílohách uvádím příklady těchto formulářů v původním znění i s českým překladem.

5.3 Efektivita sanace rodiny

Statistiky STŘEPu (Bulletin STŘEPu, 2008, s.1) jednoznačně potvrzují, že má sanace rodin ohrožených dětí smysl. Stovky dětí se do ústavů nikdy nedostaly, desítky dětí se mohly bezpečně vrátit domů bez toho, že by bylo nutné jejich další umístění.

Mezi lety 1998 až 2006 měla organizace celkem 1533 klientů. Z celkového počtu 424 dětí, které byly ohroženy rizikovou sociální situací zůstalo v péči rodičů a bez nařízení jakéhokoli výchovného opatření 422 dětí. Jednomu byla nařízená ústavní výchova, jedno bylo předběžným opatření odebráno z péče rodičů. Pokud bychom chtěli vyjádřit úspěšnost intervence v procentech byla by 99,5% . Z 283 dětí jimž byl nařízen úřední nebo soudní dohled, jich dále v péči rodičů zůstalo 259, osmnácti bylo nařízeno předběžné opatření a šesti ústavní výchova. Zde by byla procentuální úspěšnost 91,5%. Ze 48 dětí, které měly soudně nařízené předběžné opatření se jich zpět do péče rodičů vrátilo 33 tedy 68,7%. Děti, které již měly nařízenou ústavní výchovu bylo celkem v péči Střepu 94, z nichž se zpět do rodin vrátilo 31. V procentech se jedná o číslo 32,9%. Z uvedených čísel je patrné, že čím větší potíže v rodině jsou a čím vyšší míra kontroly byla zavedena, tím menší jsou úspěchy sanace rodiny. Čím dřív se tedy podaří navázat s rodinou kontakt, tím větší jsou šance na její stabilizaci a normální fungování. Z celkového počtu 849 dětí jich v rodině zůstalo, či se do rodiny vrátilo 745, úspěšnost sanace rodiny v podání občanského sdružení Střep je tedy 87,7%.

Z ekonomického hlediska, které je pro stát při plánování sociálních služeb klíčové, je zajímavé srovnání nákladů na péči o jednu osobu a rok. Projde-li klient programem nabízeným Střepem jsou průměrné roční náklady na tuto péči 10 300,- Kč. Náklady na výkon ústavní výchovy jednoho dítěte jsou přitom mnohem vyšší, průměrné roční náklady se pohybují okolo 250 000,- Kč. K tomu je třeba přičíst ještě zcela neekonomickou položku kterou je kvalita života dítěte. Jeho vysoké šance na zařazení do společnosti, pokud rodina projde sanačním programem úspěšně, nelze finančně vyčíslit.

6 PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE

Během sbírání podkladů k této práci jsem se setkala s obrovským množstvím příkladů dobré praxe a bylo velice těžké vybrat jen některé. Zároveň pokládám za důležité předat přesné a kompletní informace, proto jsem se rozhodla uvést jen tři příklady. První dva jsou z domácích organizací, zde jsem volila rovnováhu mezi státní a nestátní složkou. Z německého prostředí jsem záměrně vybrala a zevrubně popsala nabídku, která v České republice naprosto chybí a která by mohla být i u nás velmi úspěšná.

6.1 Projekt „Teta u nás doma aneb laskavá teta v rodině“ jako terénní program prevence sociálního osíření

Na tématickém večeru v neziskové organizaci Barevný svět dětí na téma: Terénní práce s rodinou, jako prevence nařízení ústavní výchovy, který se konal 2.10. 2008, jsem se setkala s pracovníky sociálního odboru obecního úřadu města Neratovice. Nepatřily mezi přednášející, ale v diskuzi informovaly o projektu, který se formou terénní sociální práce věnuje prevenci sociálního osíření.

Projekt *Teta u nás doma* spustila radnice v Neratovicích na přelomu let 2006 a 2007. Zaměřuje se na pomoc rodinám, které jsou v podstatě funkční. Spoluautorka programu a vedoucí sociálního odboru Marcela Brodilová (2009, s.1) je definovala jako rodiny, ve kterých jsou uspokojovány primární potřeby dětí a ve kterých je zachována citová vazba mezi rodičem a dětmi. Zároveň však jednomu nebo oběma rodičům chybí některé důležité kompetence, potřebné pro zdravý rozvoj dětí a celkové fungování rodiny. Z poznatků města vyplývá, že se nejčastěji jedná o rodiče, kteří sami pocházejí ze znevýhodněného rodinného prostředí z nichž někteří prošli též ústavní výchovou. Tímto projektem sledují záměr preventivně působit na rodiny tak, aby nemusel zasahovat OSPOD a minimalizovalo se tak riziko umístění dětí mimo rodinu a tím riziko sociálního osíření dětí.

Cílovou skupinou, jak už bylo uvedeno, jsou ohrožené rodiny, mezi které patří rodiny velmi mladé, s chybějícím rodičem, s mnoha dětmi. Také se sem řadí osamělí a izolovaní rodiče, rodiče nemocní či trpící psychickou deprivací ve své původní rodině, či ti, kteří neměli vůbec příležitost zažít rodinný život. Cíle projektu jsou doprovázení rodin, neformální

neinstitucionalizovaná pomoc ohroženým rodinám i posílení integrace dětí a mládeže ohrožené sociálním vyloučením. Jinými slovy, cílem je umožnit získání stability, kompetencí a pozitivní motivace pro vytvoření pevného a láskyplného zázemí pro optimální vývoj dětí v rodině. Rodina je podporována v přirozeném prostředí, jsou posilovány rodičovské vztahy i vztahy v širší rodině. Podpora a výchova k harmonickému partnerství, manželství a odpovědnému rodičovství, zahrnuje též prevenci patologických jevů, a harmonizaci práce a rodiny.

Náplní práce terénních pracovníků je docházet do rodin na ohlášené návštěvy či jen „na skok“, čímž vytváří neformální kontakty, do budoucna využitelné při další práci s rodinou. Takzvané „Tety“ pomáhají rodině vytvářet domácí rozpočet, hospodařit, radí méně zkušeným matkám jak zorganizovat péči o rodinu a domácnost. Doprovází rodiče s dětmi k lékaři, jsou jim oporou při jednání na úřadech, při vyřizování sociálních dávek, při jednání se školou, omlouvání absence dětí, atd. „Teta“ v rodině rovněž funguje jako rádce při nakládání s finanční hotovostí, snaží se rodinu vést k účelnému vynakládání finančních prostředků, k hospodárnosti. Běžnou činností terénních pracovníků („Tet“) je i snaha o vytvoření přiměřených stravovacích návyků u dětí od jejich útlého věku. Do pracovních povinností terénních pracovníků patří také velmi úzká spolupráce terénním sociálním pracovníkem z projektu, který se věnuje romským komunitám a s pracovníky projektu 5P, respektive s pracovníkem nízkoprahového klubu, kam pomáhá nekontaktovat zejména starší děti, čímž jim zprostředkovává smysluplné využívání volného času.

Neratovický sociální odbor tímto projektem řeší současně další palčivý problém. Projektem totiž zaměstnal dvě ženy nad padesát let, které byly dlouhodobě vedeny na úřadu práce a nedařilo se jim najít práci. Úřad je zaměstnal na pozici terénní sociální pracovník v sociálních službách. Podmínky pro jejich zařazení na tuto pozici byly: středoškolské vzdělání, bezúhonný rodinný život a vlastní děti. Déle musely obě ženy absolvovat kurz, který připravil úřad práce a také dvoudenní školení uvádějící do problematiky, které připravili stávající terénní pracovníci jiných městských projektů (konkrétně projektu Terénní sociální práce v romských komunitách a projektu 5P spojený s nízkoprahovým klubem pro děti). Absolvovaly a absolvují další různá školení a kurzy, včetně vzdělávacího programu pro pracovníky v sociálních službách a vzdělávacích kursů v oblasti péče o rodinu. Během uplynulého období využilo dlouhodobé spolupráce s terénními pracovníky celkem 10 rodin. Krátkodobě je projekt vhodný i pro nepravidelný kontakt s jednotlivými rodinami v době, kdy řeší konkrétní jednorázové problémy.

6.2 Střep o.s.

Této instituci jsem se podrobněji věnovala v kapitole 3.6. Nyní vybírám z publikace Sanace rodiny ((Bechyňová, Konvičková, 2008) dva z mnoha příkladů dobré praxe.

6.2.1 Příklad první

Středisko CSR (Centrum sanace rodiny) bylo pracovníkem OSPOD požádáno o navázání spolupráce s matkou s dvouměsíčním dítětem. Matka měla slovenské občanství, dítě nemělo zařízen průkaz pojištěnce. Kvůli riziku ohrožení dítěte OSPOD kontaktovala dětská lékařka, která oznámila, že se matka nedostavuje na pravidelné kontroly (s dítětem u ní byla pouze na jediné zdravotní prohlídce po propuštění z porodnice). Pracovníkovi OSPOD se s matkou v jejím současném bydlišti (pronájmu, který získala krátce před narozením dítěte) podařilo sejít pouze jednou. Podmínky, ve kterých se s dítětem zdržovala, označil za rizikové. Matce doporučil úpravu podmínek bytu, nutnost zajištění zdravotního pojištění pro dítě a nezbytnost pravidelné lékařské péče. Matka ani dítě při jeho další návštěvě v bytě nebyli podle sdělení spolunájemníků přítomni. V bytě nikdo nebyl přítomen ani při společné návštěvě pracovníka OSPOD a pracovníka CSR.

Samostatná konzultace pracovníka CSR s matkou proběhla v jejím bydlišti o několik dní později. Matka byla o termínu informována předem prostřednictvím dopisu, v němž jí byly vysvětleny i důvody návštěvy pracovníka (žádost OSPOD o navázání spolupráce z důvodů podpory matky a zajištění odpovídající péče o dítě). Matka dítě při konzultaci chovala v náručí a poté co usnulo, ho položila do kočárku. Dítě bylo čistě oblečeno, matka měla v bytě připraven dostatek dětské výživy, oblečení prostředků pro hygienu. Dítě podle ní bylo zvyklé spát v kočárku, který byl čistě povlečen. V kuchyni měla oddělený prostor na přípravu stravy pro dítě. Hlavním tématem konzultace bylo podání informací matce o důležitosti lékařské péče pro dítě. **Rozhovor byl veden tak, aby matka nemusela vysvětlovat, proč péči nezajistila, ale aby pochopila, jak vážné důsledky může mít absence zdravotní péče pro dítě.** Matka byla informována, že zanedbání zdravotní péče může ohrozit i setrvání dítěte v její péči. Součástí konzultace byl i plán cesty k lékaři, jehož ambulance byla od bydliště matky daleko. Matce byla nabídnuta podpora formou doprovodu k lékaři. Tuto nabídku matka nevyužila. Souhlasila však s tím, že pracovnice CSR bude lékařku kontaktovat, aby ji informovala o plánovaném termínu návštěvy matky (druhý den po konzultaci v rodině odpoledne, v ordinačních hodinách lékařky).

Dětská lékařka, kterou matka s dítětem druhý den navštívila, konstatovala, že zdravotní stav dítěte je v pořádku. Kvůli absenci pravidelné péče se s matkou dohodla na častějších termínech návštěv v poradně během dalších dvou měsíců a informovala o tom pracovníka OSPOD. (Bechyňová, Konvičková, 2008, s.54)

6.2.2 Příklad druhý

CSR bylo senátem soudu péče o nezletilé děti pověřeno výkonem role kolizního opatrovníka tří sourozenců v řízení o nařízení předběžného opatření. Všechny děti byly v péči matky, která se po rozchodu s partnerem, u něhož s dětmi bydlela, dostala do složité situace. Ztratila bydlení a krátce na to i práci. S dětmi se zdržovala u známých. Rodina často měnila místo pobytu. Děti začaly mít problémy s docházkou do školy i se školním prospěchem. Matka se vyhýbala kontaktu s pracovníkem OSPOD, který se jí pokoušel zprostředkovat pomoc při hledání bydlení a stabilizaci situace. Děti měly dva různé otce. S dvěma staršími chlapci (14 a 16 let) se otec nestýkal. S matkou se rozešel krátce po narození druhého dítěte. Na děti dlouhodobě neplatil výživné. Nejmladší syn (10 let) měl se svým otcem pravidelný kontakt – byl u něj každý druhý víkend i o prázdninách, k otci chodil někdy i v průběhu týdne. Otec matce řádně platil výživné, pro chlapce zajišťoval i věci nad rámec výživného (hrazení kroužků apod.), a bylo-li třeba, kontaktoval se se školou i s dětským lékařem chlapce.

Pracovník OSPOD před podáním návrhu na umístění dětí do zařízení pro výkon ÚV zjišťoval možnosti péče o děti v rodině. Sešel se i s otcem nejmladšího dítěte, ten s převzetím syna do své péče nesouhlasil. Argumentoval silnou citovou vazbou chlapce na matku i bratry. Vzhledem k tomu, že situace v rodině trvala již několik měsíců, domníval se, že k podání návrhu soudu pravděpodobně nedojde. Možná se také obával reakce matky na ztrátu syna a toho, jak bude schopna zmobilizovat své síly, aby zajistila péči o dvě starší děti. Přestože nebyl jejich otcem, určitý čas s rodinou žil a měl k nim vztah.

CSR po obdržení usnesení o ustanovení kolizním opatrovníkem oslovilo dopisem matku i oba otce dětí. Otec nejmladšího syna s CSR navázal spojení ihned po obdržení dopisu. Na konzultaci přišel i se synem, který u něj byl v době, kdy obdržel rozhodnutí soudu. Sdělil, že má zájem převzít syna do péče, dnes již o tom předběžně hovořil s matkou. Chlapec vyslovil své přání zůstat u otce. Pracovník CSR následně prošetřil podmínky v rodině otce. S otcem

mluvil o tom, jak si péči syna o představuje. Důležitým tématem bylo i zajištění kontaktu chlapce s matkou a s oběma bratry.

Bylo vydáno usnesení soudu o předběžném opatření. Matka podle něj měla předat všechny tři děti do péče dětského diagnostického ústavu. I přesto, že došlo ke změně podmínek v rodině, musel do ústavu nastoupit i nejmladší chlapec. Pracovník CSR s otcem a synem připravil nástup dítěte do zařízení. Zprostředkoval jim telefonický kontakt se zařízením ještě před nástupem chlapce. Otec se tak mohl zeptat na to, co má a může mít syn s sebou, zjistil možnosti jejich vzájemného kontaktu v době umístění a syna do zařízení dovedl. Otec na základě doporučení CSR a po dohodě s pracovníkem OSPOD podal návrh na svěřeni syna do své péče předběžným opatřením. Po týdnu bylo vydáno nové předběžné opatření, kterým byl chlapec svěřen do péče otce. Rodina s CSR uzavřela smlouvu o poskytování služeb zaměřených na podporu otce v péči o syna. (Bechyňová, Konvičková, 2008, s.119)

6.3 Program Silní rodiče – Silné děti (Starke Eltern - Starke Kinder)

Kurz pro rodiče byl sestaven jako preventivní program, zaměřený na posílení rodičovských a výchovných kompetencí rodičů. Jeho dalším cílem je posílit u rodičů povědomí o právech dětí v rodině. Podpora výchovných schopností je vedena směrem k rozvoji demokratické a podporující výchovy v rodinách. Nejobecnějším cílem je vlastně sám název celého programu, tedy, aby se rodiče stali silnými rodiči a děti silnými dětmi. V žádném případě se však nejedná o terapii, i když jeho účinky mohou terapeuticky působit. Rodiče, kteří mají závažnější problémy v oblasti výchovy nebo partnerských vztahů jsou v kurzu podpořeni, aby navštívili odborné poradenské zařízení, na které také dostanou kontakt.

6.3.1 Historie

Tento Kurz sestavila a také pod obchodní značkou Starke Eltern - Starke Kinder® registrovala společnost nesoucí název Deutscher Kinderschutzbund Bundesverband e.V. (Německý spolkový svaz na ochranu dětí). Byl založený v roce 1953 v Hamburku. Již od svého vzniku se zabývá podporou a ochranou dětí. Kromě popisovaného projektu má mnoho dalších služeb pro děti a jejich rodiny. Tento kurz začal být nabízen v listopadu roku 2000 spolu s přijetím občanského zákona. Dle tohoto zákona mají děti mimo jiné nárok na výchovu

bez násilí. Dle § 1631 odstavce 2 doslova uvádí: „*Děti mají právo na výchovu bez násilí. Tělesné tresty, duševní traumata a jiná ponižující opatření jsou nepřijatelná.*“ A dále uvádí, že povinností všech institucí, které mají za úkol sociálně právní ochranu dětí, je ukázat rodičům možnosti, jak mohou řešit konfliktní situace v rodině bez použití násilí.

Kurz pro rodiče, jehož základem je práce finského svazu na ochranu dětí, vznikl jako preventivní nabídka k podpoře výchovných kompetencí rodičů. Do ledna 2008, tedy během necelých osm let konání kurzů je absolvovalo celkem 85 000 rodičů pod vedením 8100 lektorů. Nejen tato čísla ale i pozitivní odezva rodičů i odborníků dává tušit, že v budoucnu těchto kurzů využije s největší pravděpodobností ještě mnoho dalších rodičů.

6.3.2 Základní struktura kurzů

Cílem projektu je zcela zamezit nebo alespoň minimalizovat psychické a fyzické násilí v rodinách prostřednictvím posílení výchovných kompetencí rodičů.

Orientační rámec programu:

Orientace na dítě – dítě jako samostatný subjekt, se svými právy na rozvoj, zaopatření, ochranu, účast a zdraví

Orientace na rodinu – rodina je pro dítě primární místo pro jeho rozvoj a získávání zkušeností

Orientace na životní prostředí – celistvost životních situací rodiny a vliv okolí na ni bude nositelem utváření rodinného života

Orientace na zdroje – podpora síly rodičů a dětí v participaci na vytváření (uspořádávání) jejich života

Zaměření obsahu jednotlivých lekcí je odvozeno od výše uvedených kompetencí, které jsou dále rozvíjeny na základě výchovného stylu demokratické výchovy. Rodiče se v kurzu dozvědí, jak vypadá jejich výchovná funkce, jak mohou převzít odpovědnost a jak může a musí působit jejich pozitivní rodičovská autorita. To vše ovšem bez tělesných trestů, duševních traumat, nebo aniž by museli sáhnout zpátky ke svým dřívějším ponižujícím výchovným opatřením. Sjednávání a zakládání hranic stejně jako hlídání jejich dodržování jsou důležitá témata pravidelných setkání. V průběhu kurzu si rodiče musí uvědomit jaké

hranice chtějí postavit svým dětem, aby v budoucnu byli spokojeni s tím, jak své děti vychovávali a vychovali. Z dalších důležitých aspektů, kterým se kurz věnuje je vytváření nastavení, která jsou důležitá pro vztahy a výchovu. Tím je myšlena například starostlivost, přijetí, povzbuzení, důvěra, společné činnosti a přátelé, kteří ovlivňují šance dítěte na rozvoj.

Kurz vychází ze zdrojů rodičů a dětí. Konfliktní situace, které se v rodinách vznikají, jsou zde reflektovány a analyzovány na základě konkrétních příkladů a vlastní řešení se hledá také za pomoci a podpory skupiny. Zde je důležité říci, že v kurzu se lektoři s rodiči nevracejí do minulosti. Nekladou otázky po příčinách, vlivech a proviněních ani deficitech jednotlivých členů rodiny. Mnohem více se zaměřují na podporu rodiče v jeho péči o domácnost, o rodinné vztahy a vazby v současnosti a v budoucnu. Hlavní otázka zní: Který bezprostřední a konkrétní krůček je nezbytný, aby způsobil pozitivní změnu? Základním podkladem je přesvědčení, že je jednodušší změnit chování (reakce) než postoje. Pozitivní zkušenosti s chováním (reakcí) má často dřív šanci na postupnou změnu postojů.

Obsah rodičovského kurzu je založen na rozličných teoretických přístupech jako je systemika, teorie komunikace od Paula Watzlawicka, různých školách rodinné terapie a gesprächstherapie (C. Rodgers). Dále jsou obsaženy prvky, jež jsou vystaveny na humanistické psychologii a rodičovském tréninku od Tomase Gordona. Koncept kurzů nabízí praktické základy komunikace v rodině, vhodné nenásilné výchovné metody a vymezení hranic, a nabízí také více jistoty a přátel, z řad ostatních rodičů, ve vzájemném kontaktu.

6.3.3 Obsah, metody a délka kurzu

Kurz je koncipován jako 10 – 12 setkání po 2-3 hodinách pro 10 – 16 lidí. Doporučený výchovný model je rodičům předkládán v pěti po sobě jdoucích stupních. Má jasné definované cíle a metody, pro každý stupeň jsou připravené otázky a motto, s jehož pomocí lektor rodičům téma snáze zprostředkuje, a které mohou společně dále rozvíjet. Viz tabulka 9.1 cíle a metody:

tabulka 6.1 Cíle a metody

Cíle:	Metody:
Jasně hodnoty	Uvědomování Funkce vzoru
Jasná identita	Podávání a přijímání zpětné vazby
Posílení sebedůvěry	Aktivní naslouchání, společné hledání různých možností řešení, povzbuzení, důvěra
Jasná srozumitelná komunikace	Upřímnost v projevování citů, konstruktivní kritika, zdůvodňování nesouhlasu
Schopnost řešit problémy a vyjednávat řešení	Umění vyjednávat, schopnost ujednávat pravidla i jejich dodržování

Na cestě k silným rodičům a silným dětem je postaveno pět hlavních (úvodních) otázek, které korespondují s pěti cíli pro rodiče. Jedná se záměrně o otázky otevřené, aby nutily rodiče nad nimi přemýšlet. Celým kurzem se táhnou jako červená nit otázky a cíle:

Co je pro mě důležité ve výchově – jaké mám hodnoty a výchovné cíle?

ujasnění představ o světě a o výchově v rodině

Jak můžu posílit pocit vlastní ceny mého dítěte – znám sebe sama?

upevnění identity rodiče jako vychovatele svých dětí

Jak mohu mému dítěti pomoci s jeho těžkostmi?

posílení sebedůvěry k podpoře vývoje dětí

Co dělám, když mám problém já – jak vyjadřuji své potřeby?

stanovení jasnějších pravidel pro komunikaci v rodině

Jak v rodině řešíme konflikty?

schopnost objasňovat a řešit problémy

Každé setkání má vlastní cíl, teoretický obsah, motto, opakování, cvičení a úkol na následující týden. Motto, které je vždy na začátku kurzu, slouží jako spouštěč AHA prožitku pro kreativní myšlenky, a také jako podpora při vzpomínání na obsah setkání z minulého týdne, nebo jako podklad pro týdenní úkol. Například motto prvního setkání: „Všímej si pozitivních stránek tvého dítěte“, další jsou: „Všechny pocity jsou dovolené a akceptovatelné, ale ne všechny jejich projevy“, „Řeč vytváří skutečnost“, „Když člověk může spolurozhodovat o cílech které se ho týkají, jde spíše schopen je také dodržet“, nebo „Ukvapenost často znamená zdržení“.

V každém setkání se střídá teorie se sebezkušnostním cvičením. Teoretický obsah je prezentován jako krátký impuls za pomoci slajdů, textového materiálu a/nebo motta. Poté mají účastníci tyto informace srovnat s jejich vlastními zkušenostmi ze vztahu s dětmi. Získané informace jsou prohloubeny pomocí cvičení, nebo doma s dětmi v následujícím týdnu, kdy mají rodiče možnost si je v každodenních situacích vyzkoušet. Díky skupinové dynamice je zpracovávání obsahu snazší, sejně jako jeho osvojení. Příjemná atmosféra se prohlubuje pomocí humoru, zábavy a relaxace, čímž se také zesiluje vlastní pozitivní chování.

6.4 Varianty programu

Kurz Silní rodiče – silné děti má více variant, což je jedním z důvodů jeho úspěšnosti.

Varianty vznikaly postupně a jsou rozděleny pro různé skupiny rodičů tak, aby více vyhovovaly jejich potřebám a nárokům. Průběh kurzu je pak o mnoho snazší a pro všechny přínosnější. Kromě základního kurzu existují ještě čtyři varianty, jsou to:

Silní rodiče – silné děti – prakticky

Pro rodiče, kteří mají potíže se čtením nebo psaním (v Německu je okolo 4% dospělé populace negramotných), rodiče s nízkou úrovní vzdělání, nebo pro rodiče jež se do země přistěhovali a neovládají dostatečně německý jazyk. Textový materiál je v tomto kurzu minimalizován namísto toho se bohatě užívá množství ikonických podkladů, které jsou velmi snadno srozumitelné.

Silní rodiče – silné děti: „puberta – pozdvižení, přelom, ale žádný rozvrat“

Pro rodiče dětí, které jsou právě v pubertě. Kurz je zaměřen speciálně na toto vývojové období, ukazuje rodičům normální vývojové fáze i cesty jak je společně zvládnout.

Silní rodiče – silné děti – rekonstruované a nevlastní rodiny

Pro rodiny, ve kterých mají oba rodiče děti ze svých předchozích vztahů, ne všechny děti jsou pak sourozenci, ale jako sourozenci spolu vyrůstají (v Německu se jedná o častý jev)

Silní rodiče – silné děti – v tureckém jazyce

Velké procento tureckých přistěhovalců a jejich sociální problémy nutí celý německý sociální systém přizpůsobovat se tomuto fenoménu. Kurz byl poprvé uveden v Bavorsku na konci roku 2005, v lednu 2008 se k tomuto kurzu konala tisková konference: „Rodiče se v našich kurzech učí, jak lépe podporovat své děti v německém prostředí a že oni jsou příklad pro své děti. Otcové a matky obdrží ve své rodné řeči profesionální pomoc a radu o Německu, jeho vzdělávacím systému, a kultuře (kulturních zvyklostech). Rodiče se po kurzu cítí posílení a jistější. Naučí se nové možnosti jak řešit konflikty a vyzkouší si je. Jsou si vědomí jak a čím posílit své děti.“ (Bavorské zemské ministerstvo pro práci, sociální spravedlnost, rodinu a ženy, sekce pro tisk 015.08)

Že je posílení výchovných kompetencí díky rodičovskému kurzu Silní rodiče – silné děti v rodné řeči rodičů také zárukou zdařilé intergace, je doloženo prvním dílčím výsledkem vědeckého doprovázení. Turecká verze programu byla totiž připravena za podpory univerzity v Ulmu pod záštitou profesora Königa.

6.4.1 Silní rodiče – silné děti – prakticky

Podívejme se nyní podrobněji na model, který by se případně dal v naší populaci aplikovat na rodiny s velmi nízkou socioekonomickou úrovní, rodiny sociálně vyloučené a možná i na rodiny romské, tedy takové, které jsou nejvíce ohroženy případným odebráním potomků do ústavní péče a tedy i sociálním osiřením svých dětí.

Od uvedení kurzu do praxe se příležitostně objevovala kritika, jejím cílem byla údajná orientace kurzu na střední třídu. Zdůvodnění této námitky poskytují empirické studie, které dokládají, že rodiče s nedokončeným nebo speciálním vzděláním nemají obecně zájem o žádné nabídky vzdělávání, nebo jen výjimečně. Podle všech pravidel koreluje chybějící požadavek na nabídky vzdělání s osobní nízkou úrovní vzdělání (dokončení školy, profesní

kvalifikace). Tato všeobecná zkušenost však neplatí pro rodičovské kurzy, ve kterých jsou účastníci ze všech socioekonomických vrstev a v různých životních situacích, tedy také rodiče s nedokončeným či speciálním vzděláním. První evaluace kurzu, provedená vysokou školou v Kolíně nad Rýnem, ukázala, že také tato cílová skupina má zájem o otázky týkající se vztahů a výchovy.

Zkušenosti z vedení kurzů ale ukázaly, že materiály a metody používané v rodičovském kurzu, kognitivní a jazykový koncept, ani požadavky na čtenářské schopnosti se nejsou schopny přizpůsobit různě disponovaným účastníkům. Zvláště na rodiče s nízkou úrovní vzdělání, musí být brát ohled vedoucím kurzu, protože čtení a psaní může být pro ně problém. Analfabetismus není v Německu stále překonaný, rodičům chybí časté procvičování čtenářských dovedností. Další obtíže způsobují chybějící zkušenosti s veřejným projevem před skupinou. Na základě těchto poznatků byla v německém zemského svazu ochrany práv dětí v roce 2004 ustanovena pracovní skupinu sestavená ze školitelů, lektorů rodičovských kurzů, zemské koordinátorky a autorkou konceptu *Silní rodiče – Silné děti* s cílem, zjednodušit rodičovské kurzy a především vytvořit více metod a materiálů, které budou použitelné bez potřeby čtení a psaní. Základní informace byly znovu zpracovány a poté připraveny v doplňkových materiálech rodičovského kurzu „*Silní rodiče – Silné děti - prakticky*“. Tyto materiály byly připraveny se zvláštním zřetelem na potřeby cílové skupinu, tedy rodičů s nízkou úrovní vzdělání. Začátkem roku 2007 byl tento dodatek hotový a certifikovaní lektori byli proškoleni i na tento program. Nový koncept byl také zahrnut do ostatních materiálů.

6.4.2 Materiály „Silní rodiče – silné děti – prakticky“

Materiály programu kurzů pro rodiče se speciálními vzdělávacími potřebami zahrnují více vizuálních materiálů, praktické metody a cvičení, také komixy a mnoho dalších složek. Ty jsou v pracovních sešitech rozděleny na 12 večerů. Vedle toho jsou navíc společné dodatkové materiály, které nejsou přiřazeny k žádnému speciálnímu večeru (programu), a mohou být použity kdykoli. Souží k prohloubení daného tématu, je-li to potřeba nebo k hodnocení kurzu a získání zpětné vazby od účastníků. Příklady materiálu jsou k nahlédnutí v příloze oddíl 9.1

6.4.3 Faktory úspěchu kurzu a příklad dobré praxe

Úspěch programu „Silní rodiče – Silné děti - prakticky“ závisí na respektování následujících bodů:

rodiče by měli především zakusit pocit konkrétního a méně intelektuálního, něco zcela praktického, co si můžou vzít domů.

během lekcí by měly být zapojeni rodiče, jejich přání a příklady z výchovné praxe přičemž by měly být respektovány a přijímány.

často u rodičů s nízkou úrovní vzdělání přichází společně více velmi rozdílných problémů. Je důležité nechat rodičům k tomuto účelu prostor, ale zároveň jím přiblížit strukturu kurzu. Rodiče z této cílové skupiny mají častěji potíže právě se strukturou. Z tohoto hlediska plní lekce rodičovského kurzu funkci vzoru.

Úspěch rodičovských kurzů – zvláště s rodiči s nízkou úrovní vzdělání – závisí podstatně na chování lektorů kurzu. Ti ukazují jak vyjadřovat respekt, důvěru, přijetí a uznání rodičům a všem členům rodiny. Vedoucí kurzů musí také přizpůsobit svou řeč a pracovní postupy potřebám rodičů a zdůrazňovat pozitivní výchovné vedení a zdroje, ze kterých mohou rodiče čerpat. Aby přispěli k dalšímu posílení, musí často nejprve vycítit a uvědomit si správný okamžik.

Kromě toho slouží vedoucí kurzů jako příklad a model pro realizaci obsahu a pro společné vypracování různých cest řešení. Jejich úkol není být expertem shora. Lektoři kurzu mají rodiče mnohem více vést, jak ve společném procesu s rodinnými příslušníky a s pomocí kompetencí ostatních účastníků kurzu nalézt vhodná řešení a odpovědi pro jejich děti.

6.4.3.1 Příklad z praxe

Rodičovský kurz ve čtvrti označované jako sociálně vyloučená lokalita. V rámci potřeb pro rodiny v Aachenu byl v roce 2006 proveden pilotní rodičovský kurz „Silní rodiče – Silné děti - prakticky“ ve čtyřech zařízeních denní péče o děti v Aachenu východ, ve čtvrti se zvláštní potřebou obnovení. Kurzy probíhaly v zařízeních Kitta (instituce, která pečuje o děti od jednoho roku do 10 let, v českém pojetí se jedná o jesle, mateřskou školu a družinu v jednom). V projektu – pod vedením Aachenského spolku na ochranu dětí – byli zapojeni různí poskytovatelé (zřizovatelé) jako Jugendamt, AWO (nestátní organizace s velmi silným

postavením v sociálních službách, její název je zkratkou Arbeiter Wohlfahrt, což je možné přeložit jako „práce pro sociální blaho“) stejně jako katolická církev. Cílem projektu bylo zvýšit výchovné kompetence rodičů v této sociálně vyloučené lokalitě. Na začátku byly vycvičeny vychovatelky ze zařízení této čtvrti stejně jako lektorky programu Silní rodiče – silné děti. Interní hodnocení následovalo na konci projektu na úrovni rodičů, přípravného týmu a Lektorek kurzu.

Následující pozitivní výsledky hovoří pro pokračování projektu:

Kurzy byli naplněné rodiči migranty z různých národností

Rodiče hovořili otevřeně o svém vychovatelském chování a svých problémech

Obsah byl pro rodiče důležitý a nápomocný

Kurz byl pro rodiče zábavný (bavil je)

Následující předpoklady jsou podstatné pro pokračování rodičovských kurzů:

Kurzy byly úspěšné díky času a místu konání a také bezplatnosti

V zařízení bylo během kurzu postaráno také o sourozence dětí.

V přípravné fázi měli rodiče možnost navštívit zařízení za provozu. Do hospitace byl zapojen celý pracovní tým školky, který měl pro rodiče připraven obsah kurzu, jako je plán a způsob jeho organizace.

Kurz byl veden vždy dvěma lektorkami, jedna byla učitelka ze školky, druhá referentka dalšího vzdělávání. Chování lektorek bylo plně respektu k rodičům, orientováno na zdroje rodičů a osvojování nového. Rodiče byli doprovázeni, jejich přání ohledně témat byla zapracována do konceptu kurzu

6.4.4 Zhodnocení

Jedním ze společenských a politických cílů je snaha vybudovat rodičovské kurzy Silní rodiče – Silné děti jako nízkoprahovou celoplošnou nabídku pro rodiče všech předškolních dětí, a to jako pravidelnou nabídku v oblasti rodičovské práce. Pro snazší dostupnost pro rodiče s nízkou úrovní vzdělání a pro rodiče-migranty se ukazuje jako smysluplné (vhodné),

nabídnout doplnění základního rodičovského kurzu o speciální témata, která byla zachycena během kurzu tak, aby mohla být dále prohlubována. Tímto bude možná zapojit všechny rodiče a postupně řešit neobvyklé výchovné otázky, nebo takové, na které se v běžném kurzu nedostalo. Jeden příklad pro představu realizace v rodičovské práci v předškolním zařízení je ve městě Würselen ze spolkové republiky Porýní Westfálsko. Tam se rodičovská práce s pomocí rodičovského kurzu Silní rodiče – Silné děti právě uskutečňuje ve všech městských zařízeních.

Jedna z dalších cest je poskytnout obsah rodičovského kurzu nové cílové skupině, otevřít školení na lektory kurzu pro sociálně pedagogické pracovníky, kteří pracují na různých pozicích v různých organizacích v oblasti pomoci rodinám. Ti jako vyškolení vedoucí kurzu povedou na mnoha místech v rámci opatření pomoci pro rodinu kurzy s „jejich“ rodiči.

Na úplný závěr je zajímavé podívat se na hodnocení dětí. Děti byli dotázány, jak by své rodiče oznámkovali za jejich rodičovství. K dispozici měli klasickou školní škálu od jedné (jako nejlepší hodnocení) do pěti (jako nejhorší hodnocení). Na stejnou otázku odpovídaly dvakrát. Poprvé než jejich rodiče začali kurz Silní rodiče – silné děti navštěvovat a podruhé, po jeho skončení. Z průměrného hodnocení tři mínus před kurzem si rodiče polepšili na dvě plus po jeho absolvování.

7 ZÁVĚR

V závěrečné části práce bych se ráda pokusila o porovnání obou výše popsaných systémů a také vyvodila některé závěry, které by se mohli stát inspirací pro Českou Republiku v cestě za transformací péče o ohrožené děti.

7.1 Srovnání

Oba státy mají ve svých zákonech zakotveny úmluvy o lidských právech a o právech dítěte. Shodně tedy pojmají právo dítěte na rodiče a růst v rodině, Zároveň zdůrazňují právo dětí vyrůstat v podnětném citově naplněném prostředí bez násilí, zanedbávání a dalších negativních jevů.

V organizační struktuře je na první pohled patrný rozdíl. Zatímco Spolková republika Německo má jako nejvyšší koordinační orgán odpovědný za blaho dítěte, kterým je Spolkové ministerstvo pro rodiny, seniory, ženy a děti. (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend), české republice orgán se stejnými rozhodovacími pravomocemi chybí. Byla sice ustanovena mezíresortní odborná koordinační skupinu k transformaci systému péče o ohrožené děti, ta však nemá žádné rozhodovací možnosti, může pouze doporučovat. Také může být před dokončením svých úkolů zcela zrušena, změni li se politická situace a cíle volených představitelů státu.

Rozdělení péče mezi státní a nestátní sektor není v České republice dosud jasně vymezen. Nestátní neziskové organizace většinou zakládají velmi angažovaní odborníci v oblasti, kde cítí nedostatečné působení státu a tak je nabídka jejich služeb velmi různorodá. Dostupnost těchto služeb na celém území republiky není v tomto stavu možné zajistit. Navíc na mnoha místech stále ještě panuje jakási řevnivost mezi státními a nestátními organizacemi, která připomíná boj o klienta, ve které jde o celou řadu jiných věcí než je uspokojení klientových potřeb a cílů. Naproti tomu německá strana má přímo v zákoně ustanovení, že pokud nějaká nestátní organizace v konkrétním místě nabízí potřebnou službu, stát respektive nižší správní celky už tuto službu nezřizují a klienta této nestátní organizace přeposílají. Dostatečná síť služeb dle regionů je zajištěna díky odpovědnosti krajů a měst za dostupnost těchto služeb.

Pokud žádná nestátní organizace službu nenabízí, je povinností kraje (respektive města) tuto službu pro své občany zajistit.

V oblasti sociálně právní ochrany dětí a prevence jejich sociálního osíření je obrovský rozdíl v prezentaci obou odpovědných úřadů. Tohoto rozdílu je možné si všimnout i v předkládané práci. Zatímco u nás jsou v zákoně o sociálně právní ochraně dětí dopodrobna vypsány oblasti jimiž se pracovník musí zabývat, a také všechna represivní opatření, která může proti rodině i dítěti uplatnit, v německém zákoně je hlavní důraz kladen na pomoc rodině ve všech oblastech tak, aby opět dosáhla ztracené rovnováhy a mohla tak dítěti poskytovat bezpečí potřebné pro jeho zdraví rozvoj. V této oblasti nechci v žádném případě idealizovat Jugendamt. I on čelí ve své zemi velké kritice za chybná rozhodnutí stejně jako OSPOD u nás. Rozdíl je ovšem v tom, že sociální pedagog, zaměstnanec Jugendamtu, pokud má pocit, že dítě je v rodině vážně ohroženo nemusí nést zodpovědnost za rozhodnutí sám, ale svolává tzv. odbornou konferenci, kde se s dalšími odborníky radí nad možnostmi dalšího postupu. Je pravděpodobné, že přetížení a velký pocit odpovědnosti vedou často zaměstnance OSPOD k preventabilním zákrokům, které ve svém důsledku působí fatálně (vedou k psychické deprivaci dítěte a později také k sociálnímu osíření).

Podívejme se nyní na svolávání případových konferencí a individuální plánování – plánování pomoci. Jedná se o účinnou prevenci sociálního osíření. Zatímco v SRN se jedná o běžnou praxi spojenou s velkou většinou případů, u nás se zaměstnanci OSPOD do podobných řešení pouštějí spíše ojediněle a na podnět odborníka z jiné oblasti (lékař, učitel, pracovník centra sanace rodiny). Důvodů může být více, od nedostatečné informovanosti až po přetížení. Není divu, že se pracovníci OSPOD drží lély a systémem zažitých procesuálních postupů, když mají každý ročně pečovat o 200 -500 rodin. Pomoci se u našich západních sousedů jen jednou a to na Jugendamtu, a nikoli živelně, ale podle předem doporučených postupů a za pomoci formulářů. Klient je dále odeslán do organizace, která zprostředkuje službu a která je o plánu pomoci dobře informována a zná své postavení i svůj úkol v celém tomto plánu. U nás se klient velice často setkává s tím, že jakoukoli službu navštíví, je s ním sestavován individuální plán. Každá organizace má sice trochu jiné postupy plánování, často se však stává, že klienti jsou plánováním unavení a nerozumí tomu, proč mají mít v každé organizaci jiný plán, přesto, že řeší stále stejnou životní obtíž.

Terénní sociální práce a sanace rodiny a další používané metody se u nás i Německu řídí podobnými postupy, neboť se jedná o metodu přejatou ze zahraničních zkušeností. Jak

z předchozího textu vyplývá zajišťují ji nestátní organizace, které však svou práci začínají plánováním na Jugentamtu pro nějž jsou rovnocenným partnerem.

Preventivní vzdělávací programy pro rodiče u nás zcela chybí. Žádná ze státních ani nestátních organizací nenabízí ucelený program, který rodiče vede k přemýšlení nad svým výchovným stylem a případně také jeho změně tak jako je tomu v Německu. Jedná se o programy primární prevence, které jsou jak známo nejúspěšnější v jakémkoli předcházení nežádoucích jevů.

7.2 Doporučení pro inspiraci České republiky v oblasti péče o ohrožené děti a prevence sociálního osíření

Jako nejdůležitější se mi jeví ulehčení pracovníkům OSPODů, prostřednictvím případových konferencí a distribuce klienta. Případové konference umožní kvalitní posouzení funkčnosti rodiny a případných rizik pro dítě (které u nás dosud chybí) a navrhnutí vhodného řešení prostřednictvím poskytnutí sociální služby. V takovém případě by bylo vhodné též zajistit dostatečnou síť sociálních služeb v potřebné rozmanitosti a kvalitě. Především by se mělo jednat o centra sanace rodiny jako pracovišť s vysokou úspěšností primární, sekundární a někdy též terciární prevence sociálního osíření. Tyto centra mohou také poskytnout služby biologickým rodičům, kteří nemají děti ve své péči, ale ještě nedošlo k přetrhání citových vazeb a tedy k sociálnímu osíření dětí.

V souvislosti s prevencí sociálního osíření chybí možnost umisťovat dítě společně s rodinným příslušníkem, na kterého je dítě citově vázáno a který pro zdraví vývoj dítěte nepředstavuje riziko. Pokud je touto osobou matka je má možnost využít služeb azylového domu, pokud se však jedná o otce, v současné době podobnou možnost nemá.

Jako velice účinné se jeví zavedení vzdělávacích kurzů zaměřených na posílení rodičovských kompetencí (podpora dovednosti vychovávat) a kurzů zaměřených na posílení motivace rodičů. Pokud by byl zaveden kurz s komplexním programem podporujícím rozvoj sociálních dovedností rodičů i jejich dětí, bylo by možné čerpat z již hotových metodik programu Silní rodiče – Silné děti, nebo by bylo možné pro něj vytvořit nový koncept na základě poznatků například z Osobnostní a sociální výchovy Josefa Valenty.

7.3 Doslov

Téma kterému se předkládaná práce věnuje je značně složité. Proto také není možné aby v tomto rozsahu postihla všechny jeho aspekty. Snaží se však předložit čtenářům podrobný náhled do problematiky sociálního osiření dětí, tak jak to umožňovali zdroje, ze kterých tato práce čerpá. Návrhy řešení nepřinášejí možná žádný velký objev, ovšem jejich realizace by byla obrovským úspěchem. Úspěchem, který by nejen šetřil vynakládané finanční zdroje na péči o ohrožené děti, ale hlavně úspěchem, který by významně zlepšil kvalitu života těchto dětí i jejich rodin.

8 LITERATURA

BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál 2008, ISBN 978-80-7367-392-5

BRODILOVÁ, M. *Teta u nás doma aneb laskavá teta v rodině*. Dokument poskytnutý sociálním odborem Městského úřadu Neratovice, 2009, nepublikováno

BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J. *Český helsinský výbor* [online]. 2002-2008 [cit. 2009-01-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2003061830>>.

FEDYUK, O. *Projekt Práce je jinde – Work is Elsewhere* [online]. 2007 [cit. 2009-01-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/vystava/cms/article/48/halya>>.

Filipová, Š. *Péče o ohrožené děti se má sjednotit, pomůže Národní akční plán: tisková zpráva* [www dokument], Praha, 2009 2s. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/7761/27102009.pdf>>.

KOVAŘÍK, J., PAZLAROVÁ, H., BUBLEOVÁ, V. *Práva ohrožených a znevýhodněných dětí* [www dokument], Praha nedatováno, 12s. Dostupný z WWW: <http://www.ceskaghetta.cz/download/stav_systemu_nahradni_pece.pdf>.

Honkanen - Schoberth, P., Jennes – Rosenthal, L. *Elternkurs» Starke Eltern - Starke Kinder®« Präventives Erziehungskonzept auch für bildungsferne oder bildungsungewohnte Eltern*. *Jugendhilfe*, 2008, roč. 46, č. 3, s. 131- 139.

HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: C.H.Beck 1998, ISBN 80-7179-198-9

JOHNOVÁ, M., HAIFO, M., KLÍMA, P., CHÁBOVÁ, A., BROŽOVÁ, E., *Individuální plánování*. In *Standardy kvality sociálních služeb : výkladový sborník pro poskytovatele*. Praha: MPSV, 2008. s. 76-96.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ V. *Člověk - prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Paido: Brno 2001, ISBN 80-7315-004-2

LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z.: *Psychická deprivace v dětství*. Praha, SZN 1963

MARTIN R. TEXTOR, M.R., WINTERHALTER-SALVATORE, D. *Jugendamt* [online]. 2006 [cit. 2009-05-7]. Dostupný z WWW: : <http://www.familienhandbuch.de/cmain/f_Programme/a_Angebote_und_Hilfen/s_83.html>.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál 2008, ISBN 978-80-7367-368-0

MATOUŠEK, O a kolektiv *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál 2007, ISBN 978-80-7367-310-9

MATOUŠEK, O a kolektiv *Sociální služby v praxi*. Praha: Portál 2005, ISBN 80-7367-002-X

MILLER, W.R., ROLLNICK, S. *Motivační rozhovory*. Tišnov : Sdružení SCAN, 2003, ISBN 80-86620-09-3.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 2003, ISBN 80-7178-772-8

Stadjugendamt Ludwigshafen *Hilfeplanung nach §36 Kinder- und Jugendhilfegesetz*. Weinheim, Basel, Berlin: Beltz Verlag 2003, ISBN 3-407-55866-X

SYNOVSKÝ, J. a kolektiv *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing 1995, ISBN 80-7169-192-5

TESCHNER, E. *Ratgeber für Familien*. Potsdam: Ministerium für Arbeit, Soziales, Gesundheit und Familien des Landes Brandenburg 2008

VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha, Portál 2000 ISBN 80-7178-291-2

Zákon ČR 134/2006 o sociálně právní ochraně dětí.

Zákon ČR 109/2002 o výkonu ústavní výchovy.

Zákon ČR 108/2006 o sociálních službách.

Zákon ČR 94/1963 o rodině.

Zákon SRN Bundessozialhilfegesetz, Buch I Dostupný z WWW: <<http://www.gesetze-im-internet.de/>>.

Zákon SRN Bundessozialhilfegesetz, Buch VII Dostupný z WWW: <<http://www.gesetze-im-internet.de/>>.

Zákon SRN Bundessozialhilfegesetz, Buch VIII Dostupný z WWW: <<http://www.gesetze-im-internet.de/>>.

Zákon SRN Kinder- und Jugendhilfegesetz Dostupný z WWW: <<http://www.gesetze-im-internet.de/>>.

AmnestyInternational *Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji* [www dokument], Praha 2006 – 2009, 14s. Dostupný z WWW: <http://www.amnesty.cz/vychova/stazeni/deklarace_o_preziti.pdf>.

Bulletin STŘEPu *Rozhovor na téma případové konference* [www dokument], Praha, 2008 6s. Dostupný z WWW: <http://www.strep.cz/pdf/bulletin_jaro_2008.pdf>.

Člověk v tísni *Metody terénní sociální práce* [online]. 2006 [cit. 2009-12-10]. Dostupný z WWW: : <<http://clovekv tisni.cz/index2.php?id=236>>.

Deutscher Kinderschutzbund Bundesverband e.V. *Für die Zukunft aller Kinder*. [online]. 2009 [cit. 2009-11-27]. Dostupný z WWW: : <<http://www.dksb.de/content/WIRUBERUNS.ASPX>>.

MPSV, *NAP Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011* [www dokument], Praha, 2009 21s. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>>.

Soziale Dienst Mittelrheintal *Domino-Begleitung von Familien* [online]. 2009 [cit. 2009-12-10]. Dostupný z WWW: : <<http://www.dksb.de/content/WIRUBERUNS.ASPX>>

Starke Eltern-Starke Kinder *So profitieren Sie und Ihre Kinder* [online]. 2009 [cit. 2009-05-7]. Dostupný z WWW: : <<http://www.starkeeltern-starkekinder.de/content/start.aspx>>.

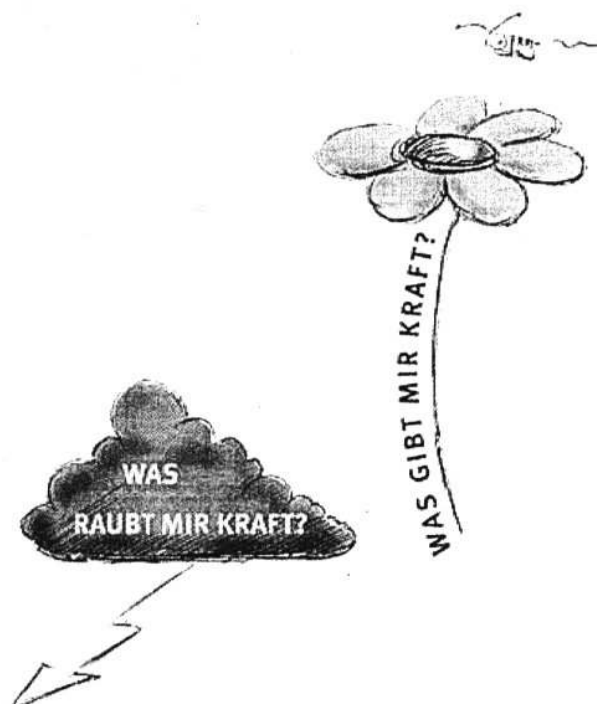
Středisko náhradní rodinné péče *Prevence sociálního osíření*. [online]. 2004 [cit. 2009-01-24]. Dostupný z WWW: <http://www.rodina.cz/snrp/prg_osireni.htm>.

STŘEP, české centrum pro sanaci rodiny *Doprovázení rodin - alternativa k umístování dětí mimo domov*. [online]. 2007 [cit. 2009-10-28]. Dostupný z WWW: <http://www.strep.cz/dop_rodin.php>.

9 PŘÍLOHY

9.1 Příklad z pracovního sešitu programu Silní rodiče - Silné děti - prakticky

Obr.: co mi dává sílu, co mi sílu odebírá?

O učení v dětství (s obr.):

Vyprávěj mi a já zapomenu

Ukaž mi a já si pak možná vzpomenu

Vtáhni mě (připoj mě) a já tomu porozumím

Über das Lernen in der Kindheit

Erzähle es mir,
und ich werde es vergessen.

Zeige es mir,
und ich werde mich
vielleicht daran erinnern.

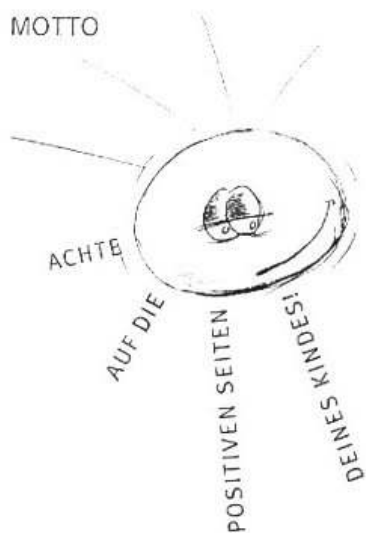
Beziehe mich ein,
und ich werde es verstehen.

Spruchwort nordamerikanischer Indianer

1 večer na téma Představení rodičovského kurzu

Obr. A motto Uvědom si (dávej pozor na) pozitivní stránky tvého dítěte.

1. Abend zum Thema:
Vorstellung des Elternkurses

2 večer na téma: co je pro mě ve výchově skutečně důležité

2. Abend zum Thema:
Was ist mir wirklich wichtig in der Erziehung?

3 večer na téma: základní psychické potřeby dětí

3. Abend zum Thema:
Die psychischen Grundbedürfnisse des Kindes

Z
S
Z
S

© Paula Henkemann-Scheberit

6 večer na téma: Jaký jsem já jako vychovatel – co je můj úkol

6. Abend zum Thema:
Wie bin ich als Erzieher – Was ist meine Aufgabe?

9 večer na téma: sdělování pocitů

9. Abend zum Thema:
Gefühlsäußerungen

Entwicklungsfördernde elterliche Haltung

Náročný rozvoj rodičovského chování

Respekt není slepá poslušnost

Také mé dítě může (spolu) rozhodovat

Konflikty a hádky patří k životu

Udělám si čas pro mé dítě

Dokážu (pokud je to potřeba) být velice rozhodný!

Důsledky na dítě

Poroste se sebedůvěrou

Ptám se, tedy nejsem hloupý

Jsem v rodině důležitý

Mám práva, ale také povinnosti

10 večer na téma: jaký jsem vychovatel – jak používám moc?

10. Abend zum Thema:
Wie bin ich als Erzieher – Wie benutze ich
Macht? *1100*

Wuttreppe

Vgl. P. Honkanen-Schober: Starke Kinder brauchen starke Eltern,
Berlin 2002, S.81

Obr . schody vzteku

9.2 Formuláře pro plánování pomoci

Einladung Fachkonferenz

Hilfeplanung für den jungen Menschen:

- Hilfe zur Erziehung Hilfe für junge Volljährige Eingliederungshilfe für seelisch behinderte Kinder und Jugendliche

Sehr geehrte/r

wir laden Sie ein zur **Fachkonferenz** zum **Hilfeplangespräch**

Ort:

Datum:

Zeit:

Uhr

Zuständige Fachkraft:

Eingeladene Teilnehmer/innen ggf. mit Funktion:

Mit freundlichen Grüßen
im Auftrag

Anlagen

Die Unterlagen dürfen nur im Rahmen der gesetzlichen Aufgaben zur Klärung des Hilfeplanes nach § 36 SGB VIII verwendet werden und sind zu vernichten, sobald sie hierfür nicht mehr benötigt werden.

Verteiler:

© 2003 Stadtjugendamt Ludwigshafen (Hrsg.): Hilfeplanung nach § 36 Kinder- und Jugendhilfegesetz. Beltz Verlag, Weinheim, Basel, Berlin

Pozvání k případové konferenci

Plánování pomoci pro mladistvé:

- Pomoc při výchově Pomoc pro mladé plnoleté Pomoc k integraci duševně hendikepovaných dětí a mladistvých

velmi vážená/ý

Zveme vás

Na **případovou konferenci**

K **rozhovoru o plánu pomoci**

místo:

datum:

čas:

Příslušná odborná síla:

Pozvaný účastník/nice popř. s funkcí:

s přátelskými pozdravy
z příkazu

příloha

Podklady smí být využity pouze v rámci zákonných úkolů pro objasnění plánů pomoci dle §36SGB VIII a budou zničeny, jakmile nebudou více potřeba.

Hilfeplanung – Ergebnis der Fachkonferenz

Jugendamt Ludwigshafen Soziale Dienste	Leistungsberechtigte:
Zuständige Fachkraft:	Junge/r Mensch/en: geb. am:
Aktenzeichen:	Datum des Antrags:

Antrag auf:	
☐ Hilfe zur Erziehung	☐ Hilfe für junge Volljährige
	☐ Eingliederungshilfe für seelisch behinderte Kinder und Jugendliche
Gesprächsteilnehmer/innen der Fachkonferenz:	
Zusammenfassende Situationsbeschreibung:	
Notwendige Veränderungen:	
Ist die beantragte Hilfe notwendig? ☐ ja ☐ nein	
Als geeignete Hilfeart wird vorgeschlagen:	
1. Vorschlag: § KJHG	2. Vorschlag: § KJHG
Begründung:	
_____	_____
Datum	Unterschrift der zuständigen Fachkraft
_____	_____
Datum	genehmigt
☐ Anmerkungen	

Verteiler:

© 2003 Stadtjugendamt Ludwigshafen (Hrsg.): Hilfeplanung nach § 36 Kinder- und Jugendhilfegesetz. Beltz Verlag, Weinheim, Basel, Berlin

Plánování pomoci - výsledek případové konference

úřad mládeže	oprávnění k výkonu:
sociální služby:	mladistvý:
příslušný odborník:	narozen:
značka spisu:	datum návrhu:

Návrh na:		
☐ Pomoc při výchově	☐ Pomoc pro mladé plnoleté	☐ Pomoc k integraci duševně hendikepovaných dětí a mladistvých
účastníci konference:		
stručný popis situace:		
potřebné změny:		
Je navrhovaná pomoc nutná?	☐ ano	☐ ne
Jako vhodná pomoc bude navržena:		
1. návrh: § KJHG	2. návrh: §	KJHG
Odůvodnění:		
_____	_____	
datum	podpis příslušného odborníka	
_____	_____	
datum	schváleno	
☐ poznámky		

Hilfeplanung – Ergebnis des Mitteilungsgesprächs

Jugendamt Soziale Dienste Zuständige Fachkraft: Aktenzeichen:	Leistungsberechtigte: Junge/r Mensch/en: geb. am: Datum des Antrags:
--	---

Gesprächsteilnehmer/innen:

Die Einschätzungen und Vorschläge der Fachkonferenz wurden den Gesprächsteilnehmer/innen mitgeteilt und mit diesen erörtert. Sichtweisen der Gesprächsteilnehmer/innen:

Ergebnis:

Perspektiven:

- Der junge Mensch kann in seiner Familie verbleiben.
- Der junge Mensch kann nicht in seiner Familie verbleiben. Die Voraussetzungen für seine Rückkehr werden erarbeitet.
- Der junge Mensch kann nicht in seiner Familie verbleiben. Eine andere, auf Dauer angelegte Lebensperspektive wird erarbeitet.

Datum _____ Unterschrift der zuständigen Fachkraft _____

Verteiler:

Plánování pomoci - sdělení výsledku rozhovoru

úřad mládeže	oprávnění k výkonu:
sociální služby:	mladistvý:
příslušný odborník:	narozen:
značka spisu:	datum návrhu:

Účastníci rozhovoru:

Hodnocení a návrhy konference byly sděleny účastníkům rozhovoru a prodiskutovány s nimi. Úhly pohledů účastníků:

Výsledek:

Perspekiven:

- Mladistvý může ve své rodině zůstat.
- Mladistvý nemůže ve své rodině zůstat. Na podmínkách pro jeho návrat bude pracováno.
- Mladistvý nemůže ve své rodině zůstat. Jiná trvalá životní perspektiva bude vypracována.

datum

podpis příslušného odborníka

Hilfeplanung – Ablehnungsbescheid

per Postzustellungsurkunde

Ablehnungsbescheid

Ihr Antrag vom _____ auf Hilfe

Sehr geehrte/r _____,

Ihrem oben genannten Antrag kann leider nicht entsprochen werden.
Begründung:

Rechtsgrundlage dieses Bescheides sind die §§ _____ i. V. m.
KJHG.

Rechtsbehelfsbelehrung

Gegen diesen Bescheid kann innerhalb eines Monats nach Bekanntgabe schriftlich oder zur Niederschrift Widerspruch bei der Stadtverwaltung erhoben werden.

Wird der Widerspruch schriftlich erhoben, ist es zweckmäßig, das Datum und das Aktenzeichen dieses Bescheides anzugeben.

Wird der Widerspruch zur Niederschrift erhoben, so kann dies bei der Geschäftsstelle des Stadtrechtsausschusses im Rathaus, Zimmer 1416, oder beim Fachbereich Kinder, Jugend und Familie, Soziale Dienste, im oben genannten Zimmer, geschehen.

Mit freundlichen Grüßen
im Auftrag

Plánování pomoci - rozhodnutí o zamítnutí

na doručence

Rozhodnutí o zamítnutí

Váš návrh od _____ na pomoc

Velmi vážený/á

Váš výše uvedený návrh bohužel nebude možné splnit.

Odůvodnění:

Právní základ tohoto rozhodnutí jsou tyto paragrafy

§§

KJHG.

i.V.m

Poučení o opravných prostředcích

Proti tomuto rozhodnutí je možné se odvolat do jednoho měsíce po oznámení a to buď písemně nebo ústně do protokolu na nejbližším úřadu městské správy

Pokud bude námitka vznesena písemně, je účelné připojit datum a značku spisu.

Námitka může být vznesena ústně do protokolu buď v kanceláři právního odboru radnice místnost 1416, nebo oboru pro Dítě, Mladistvé a rodiny, Sociální Služby, ve výše zmíněné místnosti.
--

se srdečnými pozdravy

z příkazu

Plánování pomoci - data

úřad mládeže	oprávnění k výkonu:
sociální služby:	mladistvý:
příslušný odborník:	narozen:
značka spisu:	datum návrhu:

Návrh na:			
☐ Pomoc při výchově	☐ Pomoc pro mladé plnoleté	☐ Pomoc k integraci duševně hendikepovaných dětí a mladistvých	
schválené výsledky případové konference:			
adresa příslušného odborníka Jugendamt:			
Telefon/fax:			
jméno mladistvého:			
datum a místo narození:			
státní příslušnost:			
adresa:			
údaje rodičů mladistvého:			
jméno a příjmení matky:			
adresa:			
Telefon:			
datum a místo narození:			
státní příslušnost ¹ :			
rodinný stav:	☐ svobodná	☐ rozvedená	☐ ovdovělá ☐ neznámý
	☐ provdaná, spoužití		☐ provdaná, oddělený život
zaměstnavatel ² :			
zdravotní pojišťovna ³ :			
Telefon:			
datum a místo narození:			
státní příslušnost ¹ :			
rodinný stav:	☐ svobodný	☐ rozvedený	☐ ovdovělý ☐ neznámý
	☐ ženatý, spoužití		☐ ženatý, oddělený život
zaměstnavatel ² :			
zdravotní pojišťovna ³ :			
¹ Vyplnit jen u pomoci rodině pro SGB-VIII statistiku.			
² Údaje jsou potřebné jen při plné nebo částečné stacionární pomoci.			
³ Údaje jsou potřebné jen při plné stacionární pomoci.			

Hilfeplan – Daten

Angaben zur Personensorge	
Sorgeberechtigt ist: ☐ Mutter ☐ Vater ☐ beide	
☐ andere:	
Adresse:	
Telefon:	
Folgende Bescheinigung liegt vor:	☐ Scheidungsurteil AZ: ☐ Beschluss AZ: ☐ Sorgerechtsklärung ☐ Negativbescheinigung
Leistungserbringer:	
Anschrift:	
Telefon/FAX:	
Name und Funktion des Vertreters dieser Stelle:	
Ergänzende Angaben zum jungen Menschen	
Krankenkasse ³ :	
junger Mensch lebt bei:	
Name, Vorname	
(Beziehung zum Kind, z. B. Eltern, Großeltern, Pflegefamilie, WG, eigene Wohnung)	
Aufenthalt des jungen Menschen vor der Hilfgewährung ⁴ :	
☐ bei Eltern	☐ bei einem Elternteil mit Stiefelternteil oder Partner
☐ bei alleinerziehendem Elternteil	☐ bei Großeltern/Verwandten
☐ in einer Pflegefamilie	☐ in einem Heim oder sonstiger Einrichtung
☐ in eigener Wohnung	☐ ohne feste Unterkunft
Waren die leiblichen Eltern bei Geburt des jungen Menschen verheiratet? ja nein	
Anzahl der Kinder im Haushalt (Geburtsdaten) ⁵	
<p>3 Angaben nur bei vollstationären Hilfen erforderlich. 4 Angaben nur bei voll- und teilstationären Hilfen für Statistik SGB VIII erforderlich. 5 Angaben sind nur bei voll- und teilstationären Hilfen erforderlich.</p>	

Verteiler:

© 2003 Stadtjugendamt Ludwigshafen (Hrsg.): Hilfeplanung nach § 36 Kinder- und Jugendhilfegesetz. Beltz Verlag, Weinheim, Basel, Berlin

Plánování pomoci - data

Údaje pro osobní starost:

Právo k péči o dítě má: matka otec oba

jiní:
adresa:
telefon:

Následující oprávnění předložil: rozvodový rozsudek A.Z.:
 rozhodnutí A.Z.:
 právní prohlášení o péči
 záporné oprávnění

Poskytovatel služby:

adresa:

telefon/fax:

Jméno a funkce zástupce této služby:

doplňující údaje o mladistvém

zdravotní pojišťovna³:

mladistvý žije u:

jméno, příjmení

(vztah k dítěti, např. rodiče, prarodiče, opatrovnická rodina, vlastnictví bytu)

Pobyt mladistvého **před** poskytnutím pomoci⁴:

☐ u rodičů	☐ u nevlastního rodiče nebo partnera
☐ u samotného rodiče	☐ u prarodičů/příbuzných
☐ v pečovatelské rodině	☐ v azylu nebo jiné zařízení
☐ ve vlastním bytě	☐ bez pevného ubytování

Byli rodiče při narození rodiče sezdaní? Ano - ne

počet dětí v domácnosti (data narození)⁵

³ Údaje jsou potřebné jen při plné stacionární pomoci.

⁴ Údaje jsou potřebné jen při částečné nebo plné stacionární pomoci pro statistiku SGB VIII.

⁵ Údaje jsou potřebné jen při částečné nebo plné stacionární pomoci.

Hilfeplan – Daten

Schule **vor** Beginn der Hilfe⁴:

Grundschule/Hauptschule Sonderschule
 weiterführende Schule Berufsschule nicht in der Schule

Schule **bei** Beginn der Hilfe:
 Name der Schule:
 Schultyp:

Ausbildungsverhältnis **vor** Beginn der Hilfe⁴:

Berufsausbildung sonstige berufliche Bildung
 nicht in Berufsausbildung oder beruflicher Bildung

Ausbildung **bei** Beginn der Hilfe:
 als: ab:
 bei:

Daten für die SGB-VIII-Statistik, die nur für den ambulanten Bereich gelten

Wer hat die Hilfe angeregt?

Eltern/Elternteil Gericht/Staatsanwalt
 junger Mensch selbst andere öffentliche Stellen
 Jugendamt/Soziale Dienste Sonstige
 Dienste freier Träger

Anlass zur Hilfe (bis zu zwei Ankreuzungen, bei Familienhilfe bis zu drei)

Entwicklungsauffälligkeiten Schul-/Ausbildungsprobleme
 Straftat des Jugendlichen/jungen Volljährigen Beziehungsprobleme
 Trennung/Scheidung der Eltern Erziehungsschwierigkeiten⁶
 Anzeichen für Kindesmisshandlung Anzeichen für sexuellen Missbrauch
 Vernachlässigung des Kindes/Jugendlichen⁶ Arbeitslosigkeit
 Suchtprobleme Krankheit (längere Zeit), Behinderung eines Elternteils⁶
 Inhaftierung eines Elternteils⁶ Überschuldung⁶
 Wohnungsprobleme

Vorangegangene Hilfen (§27ff. SGB VIII):

4 Angaben nur bei voll- und teilstationären Hilfen für Statistik SGB VIII erforderlich.
 5 Information für die Wirtschaftliche Jugendhilfe: für Bogen 2 fällt diese Angabe unter »sonstige Probleme in und mit der Familie«.

Verteiler:

© 2003 Stadtjugendamt Ludwigshafen (Hrsg.): Hilfeplanung nach § 36 Kinder- und Jugendhilfegesetz. Beltz Verlag, Weinheim, Basel, Berlin

Plánování pomoci - data

Škola **před** zahájením pomoci⁴:

☐	základní škola	☐	zvláštní škola
☐	střední škola	☐	učiliště
		☐	nenavštěvoval/a školu

Škola **při** zahájení pomoci:

Jméno školy:

Typ školy:

Vzdělání **před** zahájením pomoci⁴:

☐	vyučení	☐	ostatní odborné vzdělání
☐	nevyučen nebo bez odborného vzdělání		

Vzdělání **při** zahájení pomoci:

jak: od:

u:

Údaje pro statistiku SGB VIII, platí jen pro ambulantní oblast:

Kdo inicioval pomoc?

☐	rodič/e	☐	soud/státní zástupce
☐	mladistvý sám	☐	jiné veřejné orgány
☐	jugendamt/sociální služba	☐	ostatní
☐	nositel volných služeb		

Důvod pomoci (zatrhněte až dva, u podpory rodiny až tři)

☐	rozvoj abnormalit	☐	školní/vzdělávací problémy
☐	trestný čin mladistvého/mladého plnoletého	☐	vztahové problémy
☐	rozluka/rozvod rodičů	☐	výchovné potíže ⁵
☐	příznaky týrání dětí	☐	příznaky sexuálního zneužití
☐	zanedbávání dítěte/mladistvého	☐	ztráta zaměstnání
☐	závislosti	☐	onemocnění (dlouhodobé) , překážka rodičů ⁵
☐	zatčení/uvěznění rodičů ⁵	☐	obvinění ⁵
☐	problémy s bydlením		

předchozí pomoc (§27ff. SGB VIII):

⁴ Údaje jsou potřebné jen při částečné nebo plné stacionární pomoci pro statistiku SGB VIII.

⁵

Informace pro hospodaření v pomoci mládeži: pro arch 2 je tento údaj pod názvem "ostatní problémy v rodině a s rodinou"

Hilfeplan – Ziele

Jugendamt Soziale Dienste Zuständige Fachkraft: Aktenzeichen:	Leistungsberechtigte: Junge/r Mensch/en: geb. am: Datum des Antrags:
--	---

Ort des Hilfeplangesprächs:
Gesprächsteilnehmer/innen:
Welche konkreten Ziele sollen durch die ausgewählte Hilfe erreicht werden?

Verteiler:

© 2003 Stadtjugendamt Ludwigshafen (Hrsg.): Hilfeplanung nach § 36 Kinder- und Jugendhilfegesetz. Beltz Verlag, Weinheim, Basel, Berlin

Plánování pomoci - cíle

Jundendamt: Sociální služby:	Oprávnění k výkonu:
Značka spisu:	mladistvý/í: narozen: Datum návrhu:

Místo rozhovoru o plánu pomoci:

účastníci rozhovoru:

Které konkrétní cíle mohou být zvolenou pomocí
naplněny?

Hilfeplan – Zusammenarbeit und Leistungen

Jugendamt Soziale Dienste Zuständige Fachkraft: Aktenzeichen:	Leistungsberechtigte: Junge/r Mensch/en: geb. am: Datum des Antrags:
--	---

Welche Hilfen werden angeboten, um die Ziele zu erreichen?

Wer leistet diese Hilfen?

Wie arbeiten die Beteiligten zusammen?

Verteiler:

© 2003 Stadtjugendamt Ludwigshafen (Hrsg.): Hilfeplanung nach § 36 Kinder- und Jugendhilfegesetz. Beltz Verlag, Weinheim, Basel, Berlin

Plánování pomoci - spolupráce a plnění

Jundendamt:	Oprávnění k výchovu:
Sociální služby:	mladistvý/í:
	narozen:
Značka spisu:	Datum návrhu:

Které služby budou nabízeny pro naplnění cílů?

Kdo poskytne tuto pomoc?

Jak spolupracují účastníci?

Hilfeplan – Kostenrelevante Vereinbarung

Jugendamt Soziale Dienste	Leistungsberechtigte:
Zuständige Fachkraft:	Junge/r Mensch/en: geb. am:
Aktenzeichen:	Datum des Antrags:

Hilfe zur Erziehung Hilfe für junge Volljährige Eingliederungshilfe für seelisch behinderte Kinder und Jugendliche

Art der Hilfe: § ___ KJHG

Form der Durchführung: _____

Leistungserbringer: _____

Anschrift: _____

Beginn der Leistung: _____

Zeitlicher Umfang: _____

Kosten der Maßnahme (monatlich): _____

Voraussichtliche Dauer: _____

Einzelfallbezogene Zusatz-/Nebenleistungen: _____

Ausbildung/Schule (wenn ja, welche)? _____

Vereinbarte Besuchskontakte: _____

Sonstiges:

Termin des Hilfeplangesprächs/der Fortschreibung: _____

Unterschriften der Gesprächsteilnehmer/innen:

Eltern/-teil / Personensorgeberechtigte/r: _____

Junger Mensch: _____

Leistungserbringer: _____

Zuständige Fachkraft des Jugendamtes: _____

Sonstige Teilnehmer/innen: _____

genehmigt durch Fachkonferenz am: _____

Verteiler:

© 2003 Stadtjugendamt Ludwigshafen (Hrsg.): Hilfeplanung nach § 36 Kinder- und Jugendhilfegesetz. Beltz Verlag, Weinheim, Basel, Berlin

